

ÚJ ÉLET

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Nem mese ez, gyermek...

Szenes Hanna ezúttal képregényben

Zsidó szervezetek képviselőinek, az írott és az elektronikus sajtó munkatársainak jelenlétében egy különleges kiadvány bemutatóján vehettem részt. A keményfedelű, nagyon szép kötet képregény formációban ismerteti meg az olvasókat Szenes Hannával, a magyar zsidó hős tragikusan rövid életével.

Bóka László kommunikációs munkatárs egyebek mellett elmondta, hogy bár Magyarországon évente közel négyszáz ilyen jellegű kis kötet jelenik meg, de olyan, aminek a főhőse és az alkotói is magyarok, csupán néhány. Ebből a kevésből az egyik a „Meghalni ifjan nem akartam...”. Írója és rajzolója Markscheid Ádám, a könyvet a Kemény Ferenc Nemzetközi Alapítvány adta ki a Mazsók támogatásával, a vezető szerkesztő Szász György volt. Beszerezhető az Álomgyár Kiadó könyvesboltjaiban.

Szabó György, a Mazsók elnöke megemlékezett, hogy a képregény olyan kommunikációs forma, ami a fiatalokat is meg tudja szólítani.

Úgy gondolom – tette hozzá az elnök –, hogy Markscheid Ádám műve egészen egyedülálló. Szenes Hanna Izraelben nemzeti hős, az első három egyike, de hazánkban az ismertsége igen alacsony.

23 évet élt. Gondoljuk át, mit tesznek, csinálnak a mi gyermekeink. Az biztosan nem fordul meg egyikük fejében sem, hogy ilyen fiatalon feladja életét a hazájáért, vagy mint Hanna, egyszerre két hazáért is.

A teremben kiállított molinókon követhető életútja, korán kialakult, önálló és nagyon karakteres személyisége, hiszen már 1939-ben világosan tudta, mit szeretne, ismerte a veszélyeket, melyek rajta kívül családját is fenyegették.

Méltatás

Fotó: Mazsók

Szabó György igényes áttekintést adott Hanna életútjáról: Palesztina, fájó magányosság, az angol hadsereg zsidó zászlóalja, földet érése Jugoszláv területen, majd hazaa... s itt sorsa törvénytelen kivégzésével megpecsételődött.

A Mazsók elnökét követően Szász György szerkesztő, felelős kiadó beszélt az alkotóról, aki nem tudott részt venni ezen az eseményen. Az Izraelben tartózkodó rajzoló-grafikus, illetve filozófiatörténész a Ben Gurion Egyetemen végzi PhD-tanulmányait.

Adámmal korábban az Európai Maccabi Játékok berlini, illetve budapesti rendezvényeire készítettünk közösen magyar zsidó sportolókról, olimpiai bajnokokról portrészorozatot, grafikákat és angol nyelvű képregényt a gyerekek számára is, akik az eseményen részt vettek ifjúsági sportolóként, szurkolóként vagy kísérőként – mesélte Szász György. – Amikor elkezdtük ezt a most bemutatott képregényt elég gyors ütemben feldolgoz-

ni, anyagot gyűjteni, akkor volt a Szenes Hanna-émlék első rendezvénye a Stefánia Palotában. Az izraeli ejtőernyősök katonai delegációját vezető vezérőrnagy a következőket mondta ott: „Szenes Hanna minden izraeli anyja, az ő hősiessége örök inspiráció nekünk, izraeli katonáknak. Remélem és kívánom, hogy itt, Magyarországon a fiatalok is egyre többen megismerjék a nevét, az életét, a munkásságát. Tehát ezt jelenti Izraelnek Szenes Hanna nagyon tömören összefoglalva.” Én hozzátenném – jegyezte meg Szász György –, hogy nemcsak Izrael hőse, nemcsak az izraelieké, hanem a magyaroké is, hősi tevékenysége arra irányult, hogy zsidó származású magyar honfitársainkat mentse meg a haláltól. Ezáltal számunkra is nemzeti hős és hazafi.

A kötet szerkesztőjétől megtudtuk továbbá, hogy a képregény szerzője és ő maga is ismerte valamennyire Szenes Hanna életét és munkásságát, de a fő inspirációt a képregény megrajzolásához, megírásához a naplója, vívódásai, útkeresése, álmodozása, hogy pedagógus lehessen, visszaemlékezései, illetve versei adták.

A képregény elkészítésénél rendkívül fontos szempont volt a történelmi hűség, tehát korabeli dokumentumokat, képeket használtak fel kibucokról és személyekről. Az egyenruhákat illetően próbáltak hűek maradni, nem elfelejtve, hogy az azért ez a kiadvány egy fiatalabb generációt próbál megszólítani.

A képregény – folytatta Szász György – riasztó vallatási jelenettel kezdődik. Adámnak az volt a koncepciója, hogy – ezt majd el is mondom pontosan az ő szavaival – innen induljon a történet, majd visszagorva 10 évet, időrendi sorrendben haladjon egészen Hanna haláláig, illetve az epilógusig. Én nagyon fontosnak tartom, hogy a végén szüleiről, rokonairól is legyen néhány információ, mert a magyar kultúra részévé lett mind az édesapja, Szenes Béla, mind a rokonok, leszármazottak, mint Szenes Andor vagy Szenes Iván munkássága is.

A szerző gondolatai: „Szenes Hanna mélyen filozofikus gondolatvilága a létezésről, életről és halálról pályafutása során mindvégig meghatározta őt. Ebben feltehetően édesapja halála is közrejátszott. Költeményeinek gondolatvilága, asszociációi mintha csak az antik görög filozófiai nagyjait idéznék. Ezt a látásmódot szerettem volna érzékelteni, ugyanakkor a görög tragédiák nyomán a fátum, illetve Hanna, a tragikus Hős sorsának folyamatos vészjósló jelenlétét megőrizni.”

Az eseménytől kívül érdekes volt, köszönöm, hogy ott lehettem. Feltétlenül ajánlom, hogy vásárolják meg a kiadványt, és elolvasása után tegyék könnyen elérhető helyre a könyvespolcon.

GJ

Kedves Olvasóink!

Ezúttal nem mellékelünk csekket az előfizetéshez, mivel tapasztalataink szerint a többség már átutalással fizet. A Mazsihisz Új Élet Kiadóhivatalának bankszámlaszáma:

OTP 11707024-22118480.

A Közlemény rovatban kérjük feltüntetni az előfizető pontos nevét és címét.

Kérésre (06-1-322-2829) természetesen küldünk csekket.

Szerkesztőség

Eröss Gábor alpolgármester: Édesanyám is Wallenbergnek köszönheti az életét

A közelmúltban emléktáblát állítottak a svéd embermentő diplomata, Raoul Wallenberg tiszteletére Budapest VIII. kerületében. Az eseményen személyes hangú beszédet mondott dr. Eröss Gábor, Józsefváros alpolgármestere, aki a Facebookon is közzétette megemlékezését.

„Noha alpolgármesterként tartottam ma beszédet a Wallenberg-emléktábla avatásán többek között a svéd nagykövet társaságában, de most kivételesen volt egy elég fontos személyes szál is: Édesanyám – az akkor másfél-két éves üldözött kislány –, aki ma szintén eljött. Ő is Raoul Wallenbergnek köszönheti az életét, mint oly sokan. Íme a beszédem” – így kezdődik dr. Eröss Gábor józsefvárosi alpolgármester Facebook-bejegyzése, amelyet abból az albumból tett közzé, hogy november 4-én felavatták Raoul Wallenberg emléktábláját az Üllői út 2-4. szám alatt. Az alábbiakban az alpolgármester beszédté idézzük.

Józsefváros a szegény zsidók városrésze volt: kiskereskedők, zsidó lakosság, kisiparosok, munkások laktak itt főleg. A 20-as évek elején Józsefvárosban több mint 33 ezer zsidó élt, és itt volt a harmadik legnagyobb létszámú – és egyébként önmagában is igencsak sokszínű – zsidó közösség egész Budapesten. (Történetesen az, ahol most vagyunk, az az egykori Mágánsgyűd, itt a gazdagabb zsidók és nem zsidók éltek, de pár száz méterre vagyunk csak a körúton túli Középső-Józsefvárostól, amiről beszélek.)

A környéken, kiemelten a Teleki téri piac környékén, a hagyományos zsidó élet minden kelléke megtalálható volt: zsinagógák, imaházak és imaszobák tucatjai. Vagy például a Dankó utca 28.-ban a „kóseráj”. A zsidó lakosság szórakoztatásáról a nagyobb vendéglőkben fellépő jiddis színtársulatok gondoskodtak, többek között a Népszínház u. 28.-ban híressé vált Wertheimer kávéház dobogóján. A kerületben mindig működött női és ifjúsági szervezet is; a vallásosabb, cionista ifjak pedig a Szerdahelyi u. 1.-be jártak, ahol klubjuk is volt. A Nagyfaluvaros utca 26.-ban működött a híres Czöbel-nyomda, amelynek héber betűkészlete volt, és sok héber könyvet, aprónyomtatványt jelentetett meg. 1944. október 15-16-án pedig egyedül itt volt aktív zsidó ellenállás a németekkel szemben: a Népszínház u. 31.-ből és a Teleki tér 4.-ből (újabb kutatások szerint még más környékei házakból is) cionista fiatalok löttek rá a német megszállókra és a nyilasokra. Ezt nevezték el később „kis Varsónak”, a varsói gettólázadásra, a fegyveres lengyelországi zsidó ellenállásra utalva.

De ma, amikor sajnós újra a letűnt korokból ismert hecckampányok, különböző, bűnbaknak kikiáltott csoportok elleni uszítás idejét éljük, említsük meg azt is, hogy bizony az antiszemitizmusnak is volt itt, a Józsefvárosban hagyomány. Itt volt a Teleki téren, Kaiser Mihály korcsmájában (a Teleki tér 8. szám alatt) a tisztaeszlári per utáni időkben az Antiszemita Párt egyik gyülekezési helye. Másik találkozóhelyük a Lehr kocsmá volt, s egy harmadik, a Svarteczky-féle vendéglő, akkoriban „Fehér szegfű”, a Práter utca 26.-ban.

De térjünk vissza 1944-45-re, a soára és a zsidómentésre. Józsefváros-szerte egyre több botlató emlékeztet a holokauszt áldozataira; épp néhány napja döntött a Képviselő-testület 3 újabb botlató kihelyezéséről (a Mazsike kezdeményezésére) a Nagyfaluvaros, illetve a Vay Ádám utcában.

A vézorszakok idején a svéd nagykövetség és Raoul Wallenberg természetesen a józsefvárosi zsidókat is mentette, amennyit és amennyire csak lehetett. A legendás Schutzpassok, svéd menlevelek nélkül a magyar holokauszt tragédiája még sötétebb lett volna.

És akkor most hadd következzen egy személyes történet, ami már kifejezetten erről az Üllői úti házról, 44-45 teléről szól! Idézek:

„Felmentem a Schutzpassért az Üllői útra. Már nem is tudom, hogy tudtam oda bejutni. Rendőrök voltak. Sokan voltak. Karomon a gyerekekkel. Kinevettek, mert én bediktáltam a férjem nevét is [akit már korábban deportáltak, egy német légerben volt egykor]. Végül is kiadták a Schutzpass [neki is]. Danielson svéd királyi követ 1944. augusztus 26-án kelt aláírásával, amelynek hitelességét – mert erre is szükség volt – Raoul Wallenberg, a svéd követtség titkára október 22-én az aláírásával külön igazolta. Ennek alapján a KEOKH november 30-ig még a sárga csillag viselése alól is mentesített – ezt persze a nyilasok nem fogadták el.”

Ez a szövegrészlet Nagypapám és Nagymamám „Emlékezések” címen megjelent közös memoárjából való. A karon ülő gyermek pedig nem más, mint az akkor másfél-két éves Édesanyám, aki itt áll most is e pillanatban, háromnegyed évszázaddal később, az ünneplő, emlékező sokaságban.

Nemcsak Józsefváros köszönhet sokat Raoul Wallenbergnek, de én személyesen is.

Végül egy epilógust engedjenek meg nekem. Ma van november 4., az 1956-os forradalom leverésének évfordulója, gyásznap. Ugyanazok a szovjetek verték le a forradalmat 56-ban, akik 11 évvel korábban felszabadították a gettót, s e házat is... de aztán elhurcolták, megölték a svéd diplomatát, Raoul Wallenberget. Soha nem hegedő sebet ejtve a túlélők lelkére, akiket megmentett a haláltól.

Erre is emlékezzünk, emlékezzünk ma. Wallenberg és az embermentők, az igazak humanizmusa, élete mindenfajta elnyomás antitézise, sorsa figyelmeztető jel.

Emléke legyen áldott!

Utcai kiállítás a komáromi hitközség történetéről

Újabb helytörténeti kiállítás nyílt Komárom központjában, ahol ezúttal a város zsidóságának múltjába nyerhetnek betekintést a járókelők a hitközség alapításának 230 éves jubileuma alkalmából.

Az utcai tárlat közvetlenül a Tiszti Pavilon főhomlokzata előtt található. Az öt magyar és szlovák nyelvű pannó – amelyeket szakmailag Galo Vilmos történész állított össze – a zsidóság helyi szakrális épületeiről, jeles személyiségeiről és általános

lekezetű polgárok múltbeli megbecsülésére utalva úgy fogalmazott, szeretné garantálni, hogy ez a tiszteletadás továbbra is tart majd a komáromi vezetés és a város oldaláról is. A zsidó közösség részéről Novák Tamás szólalt fel. Többek között megemlékezett, hogy a mostani és a korábbi önkormányzat is tett azért, hogy Komárom mint szabadelvű város múltját szóban és külsőségeiben is megjelenítse – erre szolgált alkalmat a hitközség 230 éves jubileuma

történetéről nyújt az érdeklődőknek egy gyors, kávészünetnyi összefoglalót. A kiállításához – szintén két nyelven – szórólap is készült, amelyet a város több pontján be lehet szerezni.

A szabadtéri megnyitón Varga Tamás alpolgármester üdvözölte az egybegyűlteket, majd az izraelita fe-

is. Utalt arra, hogy a helyi zsidó közösség jövője kérdéses. „Egyben azonban biztos vagyok, hogy a hitközség rendezett temetőt, felújított Menházat, Schnitzer Ármin Mikromúzeumot és a várost gazdagító táblákkal valamilyen üzenetet hagy az utókorra” – tette hozzá.

A megnyitót követően a Tiszti Pavilonban Dráfi Máttyás színművész adott elő egy rövid műsort, majd a vendégek a zsidó konyha ételeiből kaptak kóstolót.

Szöveg és fotó: Vatacsin Péter / ujszo.com

Beszélgetés Illyés Bence múltkutatóval

Mit tudunk a magyarországi zsidó zarándoklatokról? Kell-e a párbeszéd segítése több ezer külföldi zsidó és a hazai kistéleplések lakosai között? Lehetnek-e újabb zsidó zarándokhelyek Magyarországon? Ezekről is beszélgettünk Illyés Bence múltkutatóval, aki fotósként és önkéntes temetőgondozóként is új projektre készül.

– Református neveltetés és katolikus középiskola után az utóbbi tíz évben az ORZSE mellett sok időt töltöttél a zsidósággal. Ha a Google-ban keressük rád, akkor Tállya az első helyeken ugrik fel. Egy olyan temető-karbantartási civil akcióval, amelynek elég rossz visszhangja volt. Azt mondták rólatok, hogy sábeszkor is dolgozta-

A zsidó kultúra és vallás az én értelmezésemben a mai napig nehezen szétválasztható, és emiatt van egy ilyen plusz érdekességi faktora.

– És ez az érdeklődés vezetett ahhoz is, hogy az ORZSE-ra jelentkezz?

– Igen. Hozzá kell tennem, volt egy kis családi nyomás is, hogy menjek egyetemre, amit én nem is szerettem volna annyira. De vannak ilyen pillanatok az életben, amikor választasz valamiből, és te is érzed, hogy ez talán furcsa, de azt gondold közben, hogy akár jó és érdekes is lehet. A felvételi előtt kezdtem el olvasni arról, mi is az a judaisztika, és egyre inkább éreztem, hogy ez az, ami engem érdekel, és ezzel éveken keresztül is tudok majd foglalkozni.

dok-kérdésből tudok csinálni egy jó dokumentumot, amivel elnyerhetem az egyik lehetséges ösztöndíjat. Úgy mentem le, hogy vittem egy kamerát, és megnéztem, mit lehet ebből kihozni. Ezután kezdtem rengeteget kutatni a témában, arról például, hány másik zarándokhely van Magyarországon. A mai napig fedezek fel kisebb helyeket.

– És akkor még abban az évben, 2019-ben megcsináltál egy fotókiállítás, ami aztán utazó tárlatként több településre is eljutott.

– Budapesten a Csányi15 – Erzsébetvárosi Zsidó Történelmi Tárbán, majd a Klauzál13 Galériában is bemutatott. Ezután a pécsi zsinagógába kerültek a fotók – azt már a koronavírus-járvány eléggé megzavarta –, majd jött Miskolc és Szeged is, ahol pár hete ért véget a kiállítás.

– Valahol azt írták rólad, hogy az egyik missziód a kiállítással az együttélés bemutatása és a keresztény–zsidó párbeszéd elősegítése.

– Ez részben igaz, engem leginkább az együttélés foglalkoztat. Azt tapasztaltam, hogy mi most itt, a modern világban azt gondoljuk, hogy nagyon elfogadók és nyitottak vagyunk egymás kultúrájára iránt, holott ha körbekérdeznénk akár a mellettünk lévő asztaloknál, valószínűleg fogalmuk sem lenne a sábeszról vagy a táleszról, vagy bármi egyébéről. Én ott, a vidéki lakosoknál azt tapasztaltam, hogy az ő felmenőiknél létezett egy organikus, egymás tiszteletére és elfogadására épülő együttélés, amelyben a nagyon mély vallási ismeretekkel rendelkező helybéliek tudtak az elhurcolt lakótársaik szokásairól. Ezek alapján egy olyan világ rajzolódik ki, amelyben tudod, hogy ezek a kultúrák kölcsönhatásban voltak egymással, és ezáltal egy közös világban jobban el is fértek egymás mellett, hiszen jobban ismerték és értették egymást. Ma ebben a modern társadalomban ez nincs meg, pedig esetleg lehetne ebből tanulni.

– Nevesítenél valamit abból, amit hiánynak érzel?

– A másik tényleges ismerete. A kiállításom a többségi társadalomnak szól. Az egyetemes dolgokat szerettem volna kidomborítani, olyan érzéseket, érzeteket, amelyek mindenki számára ugyanazok. Csak amíg a mi életünkben jobban hiányoznak, addig a chászid zsidó ember életéből nem.

– Miért érné meg elfogadni a tanácsodat? Mivel lesz jobb valakinek attól, ha ezeket az ismereteket megszerezi?

– Én azt gondolom, hogy ezek az ismeretek, érzetek és értékek gazdagító hatásúak. Több és gazdagabb lehet az ember világszemlélete, megismerhet más gondolkodásmódokat, tudja serkenteni a saját szellemét is. Tapasztalatom szerint az átlagembert nem biztos, hogy érdekelné egy rabbi története, vagy hogy milyen könyvet írt. Sokkal inkább az érzetek és a spirituális tartalmak, amelyek univerzálisak, és talán könnyebben eljuthatnak a befogadóhoz. Például a hagyományápolás valami olyasmi, amit mindenki le tud fordítani a saját világára, mert a tradíciók nemcsak a vallásos zsidóknak érdekesek, hanem talán mindenki számára.

– Létrehoztad a MAHAZA – Magyarországi Haszid Zarándoklatokért Alapítványt. Mi volt ezzel a szándékod a logisztikai segítség és az örökségvédelem mellett?

– Egyrészt a párbeszéd elősegítése, mert én úgy tapasztaltam, hogy gyakorlatilag nincs diskurzus a helyi közösségek és az odaérkező látogatók között, ami problémás lehet, erre már láthatunk példákat itthon és külföldön egyaránt.

A zarándoklatok különösebb ellenőrzés nélkül zajlanak, ebből lett például nem olyan rég az izraeli Meron városában egy szomorú tragédia. Jó lenne a helyi közösségek életében integránsnak tenni az eseményeket, mert az egyik alapvető probléma az, hogy a helyi emberek nincsenek érdekeltté téve. Az alapítványnak

részben feladata lenne közvetíteni a szereplők között, akár az önkormányzatok, az állam, a zarándokok és a helyi lakosok képviselőivel. Továbbá céljaink között szerepel az adott zarándoklat helyszínének ápolása, a vallási és kulturális értékek szélesebb körű megismertetése is.

– Mit lehet tudni arról, hogy Magyarországon hány olyan helyszín van, ahova külföldről is látogatnak zsidó zarándokok?

– Alsó hangon tíz-tizenkét ilyen helyszín biztosan van. Ezek közül valahova több ezren, máshova csak néhány tucatnyian érkeznek, de nyilvánvalóan ennél sokkal több helyszínről is lehet. Komolyabb kutatást igényelne, hogy az egész ország zsidó temetőiben fel tudjuk térképezni a fontosabb vallási vezetők sírjait és a hozzájuk irányuló zarándoklatokat.

– Mik a terveid a kiállítással?

– Szeretném más vidéki városokban is bemutatni. Az eddigi tárlaton 33 fotóm szerepel, hét-nyolc helyszínen készítettem őket, de több mint tízezer fotóm van, úgyhogy az anyag frissülni, bővülni is fog reményeim szerint. Ami még újdonság lehet, hogy szeretném az oktatási jellegét hangsúlyozni a munkáimnak, ezért köztéri kiállításokban is gondolkodom. Tárgyalásokban állunk befogadó helyszínekkel, és ha minden jól megy, akkor még idén ősszel meg is tud valósulni ebből valami.

– Te magad is vezetsz tematikus zsidó túrákat. Az utóbbi években lukratív turisztikai terméké fejlődtek Európában a zsidó örökséggel kapcsolatos utazások. Látod magadban azt, hogy ezzel komolyabban foglalkoznál idővel?

– Igen, de én elsősorban a magyar közönséggel foglalkoznék.

– De hát mi nem is vagyunk borralós nemzet!

– Tudtam, hogy ezt a materiális megközelítést fogod előhozni! Számomra mégiscsak ennek van komolyabb edukációs vonala.

– Neked tényleg ennyire számít a hazai kútfők tágitása?

– Igen, mert alapvetően nem az érdekel, hogy legomboljunk az emberekről pénzt a szolgáltatásainkkal, hanem hogy valami be legyen mutatva, és az jelentsen is valamit.

– Mit gondolsz, miért olyan fon-

tos az emlékezés életben tartása ezeknek a zarándokoknak?

– A modern társadalomban nincs meg az emlékezés, a múlttal való kapcsolat, pedig szerintem rendkívül sok pozitív energia van a múltban.

A csodarabbikhoz vándorló zarándoklatoknak van egy sajátos üzenetük: a múltban volt egy személy, aki sok jót tett és az emléke tele van pozitív energiával. Azért, hogy ezek a jó energiák ne vesszenek el, a zarándokok elmennek oda és emlékeznek. Az ő jó cselekedetei okán kéri a saját, kevésbé jó cselekedetei könynyebb elbírálását. Szerintem ez egy jó koncepció. Azért, hogy ne hagyjuk elveszni ezeket a pozitív energiákat, érdemes folyamatosan használni, életben tartani. Azáltal, hogy én a jelenben csinálom valamit, életben tartom az emlékezetet is. Ezekkel az emberekkel, bármilyen hihetetlenül is hangzik, de tényleg történnek csodák. Ez a fajta emlékezés, a múltba való folyamatos visszacsatolás nagyon stabil alapot tud adni.

Az egyik legjobb példa erre maga Izrael Allama. Volt több ezer évük arra, hogy elfelejtsék a leírt ígéretet, hogy nekik jár a Szentföld, vagy a Szentély történetét. Lehet, hogy mások elfelejtették volna, de ha valamit elfelejtünk, akkor az megszűnik létezni is.

– Látsz arra esélyt, hogy újabb kutatásokkal tudunk még találni releváns történeteket a múltból, amelyeket ráadásul a nagyközönséggel is meg tudunk osztani?

– Erre megvan minden esély, mert létezik olyan réteg, amelyik elég nyitott arra, hogy más – esetleg vonzóbb – programokkal összekötvén erre is fogékony legyen. Például népművészeti szempontból is különlegesen azok a sírkövek, amelyeket próbálunk megmenteni. Olyan motívumkészlet jellemző némelyikre, amelyet más magyarországi temetőkben nem nagyon találni. Egy grafikus kollégámmal most azon dolgozunk, hogy elhagyott zsidó temetők művészetét mutassuk be fametszeten keresztül. Ennek lesz is majd egy önálló Facebook-oldala, ahova mindenki saját maga is küldhet olyan fotókat, amelyeken érdekes szimbólumok jelennek meg.

Bennem Élő Eredet

tok a temetőben, ahol még kárt is tettek. Nem bántad meg egy perccet sem, hogy a zsidósággal kezdtél el foglalkozni?

– Az eső tállyai dolog valóban egy rosszul kommunikált és rosszul megtervezett alkalom volt, amit természetesen a jó szándék vezérelt. Én ezt már hosszasan megírtam, és bocsánatot kértem azoktól, akiket megbánhattam. Jóhiszemű tenni akarásunkat azóta már több alkalom is követte. Saját pénzünkől és olyan támogatásokból szerveztünk ott értékmérést, amit több helyről kalapoztunk össze. Rengeteg időt fordítottunk arra, hogy ezt a temetőt rendbe hozzuk. Sok más sírköztben elkél az a fajta civil hozzáállás, amit mi is próbálunk folytatni. Semmiképpen nem bántam meg, hogy ezzel is foglalkozom, mert azt gondolom, a zsidó temetők sorsa országos szintű jelenség. Magyarországon 1300-1500 gondozatlan sorsú zsidó temető van. A társadalom feladata lenne ezzel foglalkozni, önkéntesekkel kellene a közösségek emlékezetét fenntartani.

– Pont ezért kérdeztem, nem bántad-e meg, mivel beismert mulasztásod ellenére is ért komoly bírálat. Túl sok civil kezdeményezésről amúgy itthon nem tudni.

– Nagyon sok példa van erre külföldön, de az egész régióra jellemző, hogy a zsidó temetőkkel és a hiányzó, deportált közösségek örökségével kezdeni kellene valamit. A magam részéről valamiféle állampolgári vagy civil kötelesség tudatnak érzem mindezt. Olyan értékek gondolom, amivel foglalkozni szeretnék. Nagyon kellemes felismerés volt, hogy többen csatlakoztak hozzánk, napokat töltöttek ott, és saját idejükből áldoztak arra, hogy meentsünk valamit a múltból.

– Zárásként Tállyáról: nagyjából egy év távlatából most mit mondasz, mit tettél volna másképpen?

– Sok mindent. Ahogy már le is írtam, nyilván idejében visszavennék a személyiségemből adódó akarósságból és makacsságból. És hát másképp is csinálom különben azóta, még ha ennek nincs is akkora visszhangja. Már több alkalommal voltunk ott, és folytattuk a munkánkat, legutóbb pár hete.

– A zsidóság témája mikor és milyen formában merült fel először az életben?

– Mindig is érdekelték a különféle kultúrák, nem csak a zsidóság, de a zsidó kultúrát valamiért mindig is különlegesnek tartottam. Nem tudom pontosan megfogalmazni, mi lehetett ennek az oka. Szerettem volna valami olyasmivel foglalkozni, ami izgalmas és van egyfajta mélysége is.

Bécsben felavatták a több mint 64 ezer osztrák zsidó áldozat nevét viselő emlékfalat

Az 1938-as pogromok évfordulóján Bécsben tartott megemlékezésen részt vett Alexander Schallenberg osztrák kancellár és Nachman Sáj izraeli diaszpóraügyi miniszter. Jelen volt Heisler András, a Mázsihisz elnöke és az emlékfal kezdeményezője, Kurt Jakov Tutter is, aki 1939-ben menekült el Bécsből, és két éven át küzdött az emlékmű megvalósításáért.

Schallenberg beszédében kiemelte, hogy hazája csak nehezen tudta feldolgozni a náci uralom alatt játszott szerepét.

„Ausztria túl sokáig kizárólag csak a nemzetiszocializmus áldozataként tekintett magára, túl sokan álltak azonban 1938 márciusában a Heldenplatzon ujjongva, túl sokan néztek tetlenül, sőt együttműködtek, amikor honfitársait kirabolták, kismézték és meggyilkolták” – emelte ki a kancellár az Anschluss eseményeit felidézve. Úgy fogalmazott, hogy ebből fakad ország nagy felelőssége a zsidó közösségi élet védelme iránt, és ebben nem lehet kompromisszum.

Az emlékművet a Bécsi Egyetem közelében található egyik parkban állították fel. Összesen 64.440 nevet véstek rá az ovális alakzatban elhelyezett százhatvan gránittáblára. Mintegy ezer áldozat nem szerepel a kőtáblákon, mivel nevüket nem lehetett megállapítani. Bécsnek már van egy holokauszt-emlékműve, amelyet a nácivadász Simon Wiesenthal kezdeményezésére építtetett a város a Judenplatzon. A Rachel Whitedread brit képzőművész tervezte Névtelen könyvtár című emlékmű 2000-re készült el. (MTI)

GITTA KÖNYVE

„Még Auschwitzban is megvolt bennem az életvágy”

Mann-Schöner Gizella – akit mindenki Gittának szólít évtizedek óta – az ukrán határ mellett fekvő Csengeren született, s nem sokkal múlt tizennégy éves, amikor Auschwitzba került. A holokauszt túlélő, testben és lélekben máig erős asszony életét Shiri Zsuzsa újságíró írta meg a Gitta könyve című műben. A kötet bemutatóját a közelmúltban tartották Budapesten, ebből az alkalomból beszélgettem Gitta néniel.

Egy budapesti lakásban találkozom vele, aprócska asszony, aki a korához képest meglepően kiváló testi-szellemi állapotban van. Bot nélkül közlekedik, és amikor betoppanok hozzá, éppen az Egyesült Államokban élő fiával telefonál héberül. Aztán befejezi és helyetlén kínál, a szeme kíváncsi, sőt, mosolygósan kíváncsi. Olyan érdeklődő tekintettel néz rám, mintha ő volna az, aki interjút akar csinálni velem, pedig én jöttem, hogy kérdezzem. Aztán csak bámulok: a beszélgetés közben egy pillanatra sem fáj el, s habár olykor egy-egy emlék kapcsán könnybe lábad a szeme, hamar erőt vesz magán. Azt mondja, ezért élte túl Auschwitzot is: erőt vett magán. Élni akart.

– **Elovestam Shiri Zsuzsa könyvét, és szinte szégyellem, hogy ezt kell mondjam, de közben többször elsírtam magamat.**

– Pedig a könyv nem szomorú.

– **Ezt hogy érti?**

– Nem a könyv szomorú, hanem az, ami történt. Illetve nem az a jó szó, hogy szomorú, hanem az, hogy tragikus. De megbirkóztam vele.

– **Hogyan lehet egy család meggyilkolásával megbirkózni? Elfelejtí az ember a fájdalmat?**

– Azt nem lehet elfelejteni. De előhozni sem kell mindig. Úgy látom, az életosztón az, ami nagyon erős. Hogy is mondjam, az életre vágyás. Az élet folytatásának a vágya. A fájdalom olyan nagy és olyan nehéz, hogy muszáj félretenni. Nem elzárni kell, hanem félretenni.

– **Hogy kell ezt a mindennapokban elképzelni? Az ember tudatosan nem gondol a múltira?**

– Az élet azt követeli az embertől, hogy a jövőbeli teendőre koncentráljon. Nincs idő a múltira. És az ember azt nem bírja elviselni, hogy minden egyes nap a múlton rágódjon. Élni kell tovább.

– **Miután elment, hány év után jött vissza újra Magyarországra?**

– Ötvenhárom év után.

– **Miért várt ilyen sokáig?**

– Ez nem tőlem függött. A családi helyzet miatt alakult így. Ráadásul én azt éreztem, hogy el kell távolodni innen. Olyan fájdalmas volt, ami itt történt velünk, hogy el kellett menni, el kellett távolodni. Nem tudtam volna itt élni azzal a fájdalommal, amit éreztem a családom elvesztése után. Ezért döntöttünk úgy a férjemmel, hogy elmegyünk Amerikába. Nem volt könnyű, nagyon nehéz volt eleinte, küszködöttünk eleget, de talpra álltunk, mert belevágtunk a bőrbizniszbe, és bejött. Önállósítottuk magunkat, jól ment az üzlet, két gyerekünk is született, egy lány és egy fiú. Fizikailag ott éltünk Brooklynban, de a szívünk Izraelben volt, úgyanymint, hogy amikor kitört a hatnapos háború, a férjem jelentkezett önkéntesnek. De mire meglették volna a szükséges papírok, a háborúnak már vége is lett. Megéltünk, a gyerekek megtanultak angolul, a férjem gyakorolta a vallását, szóval a gyerekek héber iskolába jártak, cionista nevelést kaptak. A férjem sajnos 1974-ben hirtelen meghalt, nekem kellett átvennem az üzemet.

– **A gyerekeinek mi az anyanyelvük?**

– A héber. Nem a magyar, nem is az angol.

– **Akkor nekik Magyarország már nem sokat jelent.**

A kötetbemutatón Gitta néni középen, a balján Shiri Zsuzsa, a jobbán Finy Petra
Fotó: KZS

– Szinte semmit. De eljöttek velem ide, hogy megnézzék, honnét származom. Miután kiköltöztem Izraelbe, ők átjöttek Amerikából, hogy meglátogassanak, ez három éve volt, akkor eljöttünk Magyarországra, és elvittem őket Csengerbe, ahonnan indultam.

– **Milyen érzés volt újra látni a várost?**

– Csengert 1970-ben elöntötte a nagy árvíz, nagyon kevés maradt meg a múltból.

– **Ez Gitta néninek bizonyos szempontból talán jó is, nem? Nem kellett látnia a múlt emlékeit.**

– Nem volt jó. Csalódás volt. Mert én látni akartam a múltat. A nagymamának ott volt a háza a temető mellett, a kertjében nagyon finom almát teremtek az almafák. Mindent elmosott a víz.

– **Az a csengeri kislány, aki maga volt, gondolta volna a háború előtt, hogy a 21. században Izraelben fog élni, beszél majd angolul, jiddisül, héberül, svédül, a gyerekei meg Amerikában élnek?**

– Érdekes ez, mert amikor a férjemmel megérkeztünk Brooklynba, elvitt engem a Wall Streetre, s azt kérdezte: Gittus, Csengerben gondoltál arra, hogy onnan, a világ végéről a világ pénzügyi központjába kerülsz? Sokat gondolkodtam ezen, mert sok mindent megéltam, amire sosem gondoltam volna. Otthonról elkerültem a lágerbe, a fasizmusból aztán a kommunizmusba, a kommunizmusból a cionizmusba, a cionizmusból a demokráciába, és most Izraelben élhetek, amire nagyon büszke vagyok. Ezt az utat jártam be, pedig hat elemim van, és a magyaron kívül mégis beszélek négy nyelven.

– **A könyvben szó esik arról, hogy a holokauszt után sokan elhagyták a vallást. Gitta néniel ez hogyan és miért történt?**

– A háború előtt nem is istenhívő voltam, hanem istenfélő. Félttem, hogy ha rosszat teszek, akkor Isten megbünteti. De találkoztam egy fiúval, aki azt mondta, hogy a vallás szerinte csak álom, rábízunk a bajunkat erre az álomra, és abban bízunk, hogy minden Isten akarataival történik. Az ő hatására azon kezdtem gondolkodni, hogyan engedhettem meg az Isten azt, ami velünk történt. Olyan nehéz sorsú ember volt az anyám, küszködött, hogy minket felneveljen. Miért érdemelte azt a büntetést, hogy a halálba küldjék, az ölben egy gyerekkel? Mi bűnünk volt azoknak, akiket meggyilkoltak? Semmi! Mi bűnünk volt a megölt gyerekeknek? Semmi! Mi bűnünk volt az istenhívő, vallásos zsidóknak, akiket elvittek és megölték? Semmi! És sikerült engem ennek a fiúnak meggyőznie. És egyszer azt vettem észre magamon, hogy megkönnyebbültem. Nem félttem többé. Másképp kezdtem látni a világot, mert azt éreztem, hogy most már én vagyok a felelős a saját tetteimért. Hadd kérdezzek én is valamit, jó?

– **Persze!**

– **Mit gondol a könyvről?**

– **Nagyon jó. Igazi emberi sorsról szól. Az ilyen könyveket szeretem.**

– És nem szépítke benne semmit. Azt akartam, hogy mindent úgy mondjak el, ahogy megéltam. Nagyon szenvedtem, hogy elveszítettem a születésem, még a mai napig elgyengülök ettől. De akkor sem mondtam le magamról. Még Auschwitzban is megvolt bennem az életvágy. De most is megvan! Mert még látni akarom, hogy Izraellel, az én országgal megkérdem a szomszédait. Ahogy itt, Európában az Unióban meg tudtak egyezni az államok, hátha odahaza is meg fognak egyszer egyezni. Remélem, hogy megérem ezt is.

A Gitta könyve című kötet szerzője Shiri Zsuzsa újságíró, aki az ELTE történelem-szociológia szakán, majd a Tel-avivi Egyetem film és televíziós tan-székének rendező-producer szakán végzett. 1992 óta él Izraelben, ahonnan 2003 óta tudósítja a magyar médiát.

Kácsor Zsolt / mazsihisz.hu

Babij Jar utolsó túlélője, aki gyerekei elől is eltitkolta zsidóságát

Mihail Szidko 60 éven keresztül hallgatott arról, hogy zsidó; még gyerekei előtt is rejtette zsidóságát, és azt, hogy családtagjai – 33.771 társukkal együtt – a náci és ukrán csatlósai által 1941 szeptemberében elkövetett tömegmészárlásnak estek áldozatul.

Mihail Szidko hatévesen tanúja volt annak, hogy a németek és ukrán kollaboránsaik hidegvérrel meggyilkolták Vologya öccsét, Klára húgát, majd a mindezt végignéző és a fájdalomtól ordító anyját.

A férfi hatvan éven keresztül rejtette zsidóságát, és titkolta mindazt, amin Babij Jarban ment keresztül. „Minden apró részletre emlékszem, bár nem akarok, mert nagyon fájdalmas” – mondta.

„Az ellenőrző pontnál elvették iratainkat, az ékszereket, mindent. Azután az egészséges férfiakat kiválogatták kényszermunkára, a többiek pedig a gödörhöz vezették.”

Szidko a Kijev szélén található Babij Jar szakadékot nevezi gödörnek, amelybe az áldozatokat – a város zsidó lakóit – belelőtték. „Klára húgom három és fél éves volt, a csecsemő Vologya pedig négy hónapos. Anyám karján tartotta öcsémet, Klára pedig mellette állt, szoknyájába kapaszkodott. Az egyik ukrán kollaboráns fejbe vágta Klárát, majd rálépett és szabályosan agyontaposta. Anyám látta mindezt, és elájult. Elejtette öcsémet, ezt látva az ukrán agyoncsapta a csecsemőt. Anyám kiabálni kezdett, az ukrán őt is lelőtte, majd mindhármuk holttestét a gödörbe dobták.”

Mihail Szidko és bátyja, Grisa csodával határos módon éltek túl a mészárlást, mivel a náci orvosi kísérletek (vagy kényszermunka) céljából életben hagyták őket. „Amikor a gyilkosság történt, Grisa eltakart, én keveset láttam, és ott voltunk éjszakáig” – mondja.

Azután Szidkót és bátyját egy pincébe vitték, ahol több mint két hetet töltöttek. „Fölvittek az emeletre, ahol egy német tiszt volt a kutyájával, a sarokban pedig a tolmácsa, Ivan Ivanovics, szomszédunk a házban, ahol laktunk. Mondta a tisztnek, hogy ismer minket, és akkor futni hagytak; így maradtunk életben.”

A testvérek élete több ízben forgott veszélyben. Megmenekülésüket szomszédjuknak, Szofja Kondratyjevának köszönhetik, aki befogadta őket lakásába, ahol leányával élt együtt. „Amikor valaki jött, és kérdezte, kik vagyunk, azt felelte, hogy az ő fia. Így éltünk a háború végéig” – teszi hozzá Szidko. Szofja végül megkapta a Világ Igaza címet.

Szidko jelenleg az izraeli Bét Semesben él. Húsz évvel ezelőtt az ukrainai antiszemitizmus erősödésének hatására döntött úgy, hogy alijázik, és megtöri a csendet. A múlt hónapban felkereste őt Miki Lévi, a parlament elnöke és Natan Saranszkij, az izraeli holokauszt-túlélők szervezetének vezetője, akik a mészárlás 80. évfordulóján átadták neki a kneszet által adományozott állami kitüntetést.

Ynetnews – Bassa László / Szombat Online

Natan Saranszkij, Mihail Szidko felesége, Mihail Szidko és Miki Lévi
Forrás: The Center Organizations of Holocaust Survivors in Israel

Száz évvel ezelőtt hunyt el Goldziher Ignác

Száz évvel ezelőtt hunyt el Goldziher Ignác (1850–1921) világhírű orientalista, a modern európai iszlám-kutatás megalapítója. Kezdetben a Vezérlobbizottság tagja, majd Kaufmann Dávid korai halálát követően a vallásfilozófia tanára a Rabbiképzőn.

1850. június 22-én született Székesfehérváron. Tizenkét évesen jelent meg első könyvecskéje *Szichát Jicchák* („Izsák imája”, Pest, 1862) címmel, a zsinagógai költeményekről. Bár micvója alkalmából egy előadás tartott. Tizenöt éves korában a család Pestre költözött, és ő rendkívüli hallgatóként bejárt egyetemű órákra. Majd Berlinben és Lipcsében tanult, egy hosszabb közel-keleti tanulmányút után pedig a Pesti Izraelita Hitközség titkára lett, és a Budapesti Tudományegyetemen tanított, olvasható az *or-zse.hu* cikkében.

Az 1880-as, 1890-es években, mielőtt meghívást kapott volna a Rabbiképzőbe, a rabbijelöltek rendszeresen vették fel az óráit, amelyeket a Budapesti Tudományegyetemen tartott sémi nyelvekről, keleti kultúrákról, összehasonlító vallástudományról és az iszlámról. Több rabbijelölttel is szakmai-baráti viszonyt alakított ki, irányította őket további munkájukban, szakmai fejlődésükben. Nagy szerepe volt az új rabbigeneráció kritikai-tudományos gondolkodásmódjának kialakításában.

Halálát követően a rabbijelöltek Theológiai Egylete felvette Goldziher Ignác nevét. 1948-ban, az Országos Izraelita Tanítóképző Intézet államosításakor létrejött épületünkben a budapesti VIII. ker. Állami Goldziher Ignác Gimnázium, ennek Hahn István lett a megbízott igazgatója. Goldziher naplóját Scheiber Sándor publikálta (1978-ban németül, 1984-ben magyar fordításban). A Hexagonális Terem neve 2018 óta Goldziher Ignác Terem. 2020-ban a Mazsihisz két intézménye – az OR-ZSE és a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár – létrehozta a

Goldziher Ignác Zsidó Történelmi és Kulturális Kutatóintézetet.

Egyik kedvenc tanítványa a Rabbiképzőben, halála után életrajzána és munkásságának összeállítója, Heller Bernát így foglalja össze Goldziher fordulatot viszonyát intézményünkhöz:

„Goldziher összeforrott Rabbiképzőn történetével. Részt vett már azokban az előmunkálatokban is, melyek a Rabbiképző megeremtéséhez vezettek. Ott szerepel a vezérlobbizottságnak legelőször kinevezett tagjai közt, 1880 óta. Kaufmann Dávid halála után elfogadja Rabbiképzőnkben a vallásfilozófia tanszékét, 1900–1921 között előadja a vallásfilozófia rendszerét, s olvastatja Szádját, Bachját, Ábrahám ibn Daudot, Júda Halévit, Maimunit. Mint tanár azt vallja: »Átkot érdemel, ki az isteni szolgálatot renyhén végzi.« Lelkiismeretes gondossággal készült rabbiképzői előadásaira. Amikor kevéssel halála előtt eltűntek gondos jegyzetei, ezt nemes aggodalommal Blau igazgatónak jelentette, aki természetesen csillapította a nyugtalan professzori lelkiismeretet azzal, hogy minden, amit elő fog adni, színarany lesz.

Goldziher professzor bensegyéni kapcsolatot tartott Rabbiképzőnk növendékeivel. Rajongó háálával vallotta őt mesterének Schreiner Márton val-

lástörténelmi és vallásfilozófiai mély tanulmányaiban. Dr. Neumann Edének, Rabbiképzőnk első avatottjának nagy értékű doktori értekezése (A muhammedán József-monda) Goldziher vezetése mellett készült. A disszertációkésztésnek ez a módja általánossá vált 1900 óta, amióta Goldziher Rabbiképzőnk tanára lett. Nevezetes pályatársakkal találkozott, melyeket az ő célkitűzésével dolgoztak ki Rabbiképzőnk hallgatói. Az arab-zsidó irodalom körébe vág a disszertációknak egész sora, így számos editio: arab bibliafordításból, Maimuni arab misnakommentárjából, Tanhum Jerusalmi szótárából, Júszuf al-Baszír összefoglaló művéből, genizoteredékek. A Goldziher által kitűzött, de még meg nem oldott, jelentős pályakérdések fel vannak jegyezve a Jubiláris könyv első kötetében.

Ez a sorozat még korántsem meríti ki mindazt a munkát, amelybe Goldziher be akarta vonni rabbiképzői növendékeit. Becker C. H., Goldziher professzor jelentőségének mélyreható, kongeniális méltatója azon csodálkozik, hogy Goldziher, aki a Muhammedanische Studien nevezetes exkurzusát a Hadíth und Neues Testament tárgyának szentelte, nem dolgozta fel a hadíth viszonyát a zsidó hagyományhoz. Azt hiszem, ezt Goldziher el akarta végeztetni tanítványaival. Nekem pl. kijelölte feladatomul, hogy a leghíresebb gyűjteménynek, Bucháriénak aggádikus elemeit dolgozzam fel. Bizonyára sorát akarta ejteni a többi nagy hadíthgyűjteménynek.

Ámde Goldziher nemcsak filológiai lelkiismeretességre, nemcsak filozófiai elmélyedésre nevelte rabbiképzői növendékeit, hanem a zsidóságért való lelkeségével őket is lelkesítette.”

(Heller Bernát: Goldziher Ignác, in: *Emlékkönyv a Ferenc József Orsz. Rabbiképző Intézet ötvenéves jubileuma 1877–1927*, II. kötet: *Az intézet elnökei, tanárai és tanítványai*, Budapest, 1927, pp. 45–58.)

A zsidó nők ünnepe

Az észak-afrikai zsidó közösségekben chanukka egyik napja kizárólag a nőkről szól. Az arabul Eid al-Bánátnak nevezett ünnepet Izraelben sokan visszahozták a zsidó hagyományok közé.

Az arabul Eid al-Bánát (héberül chág hábanot vagy ros chodes lábánót) néven ismert ünnep az észak-afrikai zsidó közösségekben sokáig a lányok ünnepének számított. Az ünnep tévés hó első napjára esett, ami hagyományosan chanukka hatodik vagy hetedik napja, így a nők ünnepe ezekben a közösségekben összefonódott a chanukkával, amelynek női hőseiről méltatlanul kevés szó esik a zsidó hagyományban, írja a *Kibic*.

Pedig az egyik midrás szerint a makkabeusok felkelését éppen egy nő, nevezetesen Mátijáhu kohén lánya, Júda Makkabi testvére robbantotta ki. A kohén Hanna nevű lánya ugyanis fellázadt az ellen, hogy a zsidó nőknek első éjszakájukat nem újdonsült férjükkel kellett tölteniük, hanem a megszálló görögök egyik előljárójával. Hanna esküvője napján azonban letépte menyasszonyi ruháját, és fivéréhez fordult azzal, hogy nem hagyhatják többé Izrael lányainak ily módon történő megbecsülését. Júda és testvérei pedig cselekedtek, a többi meg már jól ismert a chanukkai történetekből.

Az Eid al-Bánát azonban nemcsak Hanna, de az összes zsidó női hős ünnepe lett. A hagyomány szerint Esztert például pont tévés hó else-

jén koronázták királynővé, de említeni szokás még a héber Bibliából valamiért kifelejtett Juditot, aki azzal, hogy elcsábította, majd lefejezte az ellenség hadvezérét, megmentette a zsidó népet. De ha már chanukka, akkor egy másik Hanna nevű nő története is ide tartozik, akit hét fiával együtt azért végeztek ki a görögök, mert nem voltak hajlandók megszegni vallásuk törvényeit.

A nők ünnepének eredete mindemellett nem ismert pontosan. Annyi bizonyos, hogy a szokás Tunéziából, azon belül is Dzserba szigetéről származik, innen terjedt el Marokkóba, Algériába, Líbiába, de az ünnep Isztambul és Szaloniki zsidó közösségeinek körében is ismert volt. A hagyomány szerint Dzserba szigetére száműzték annak idején a jeruzsálemi Szentély papjait, ezért több régi szo-

kást is megőriztek az ott élő zsidók.

Az Eid al-Bánát eseményein kizárólag nők vettek részt, és ez egyben a női összetartozás, a női szolidaritás ünnepének is számított. Tunéziában a bát micvát (12 éves kort) betöltött lányok fehér ruhába öltözve járultak a rabbi elé, aki megáldotta őket azért, hogy olyan erős vezetőkké váljanak, mint Eszter, Judit és Hanna.

Majd ezt követően a lányok összegyűltek egyikük otthonában, mindenki bocsánatot kért haragosától, és ajándékokat adtak egymásnak, aminek tizedét félretették a rászoruló számára. A nők ezen a napon hagyományos süteményeket készítettek, azok a lányok pedig, akik még nem mentek férjhez, abban a reményben indultak az ünnepségre, hogy még abban az évben párt találjanak maguknak.

Tunéziában egykor közel 100 ezer fős zsidó közösség élt, ma már megközelítőleg 1500 zsidó található az országban, többségük Dzserba szigeten. Izrael megalakulása után a legtöbb zsidó elhagyta az észak-afrikai arab országokat, és ezzel az Eid al-Bánát hagyománya is majdnem a feledésbe merült.

Az Izraelben élő, Tunéziából, Marokkóból és más észak-afrikai országokból származó zsidók közösségei azonban felélesztették a lányok ünnepét. A Tunéziái Zsidóság Világszövetsége Izraelben elnevezésű szervezet például már 15 éve rendez Eid al-Bánát eseményeket 200 nő részvételével. Bár ezek a rendezvények nem egészen adják vissza az ünnep intim hangulatát, a szervezők szerint erre van szükség ahhoz, hogy nagyobb tömegek számára is ismertté válhasson ez a régi szokás.

Hogyan és miért deportálták 1944-ben a szegedi zsidókat a Bécs melletti Strasshofba?

A bécsi munkaerőhiány miatt menekült meg a haláltáboroktól több ezer szegedi zsidó, akiket az osztrák főváros melletti elosztótáborba vittek 1944-ben. Rabszolgapiac volt, de nyolcvan százalékuk túlélte, és hazatért. Történetükről most kötet jelent meg Szegeden.

Lényegretörőbb címet aligha választhatott volna frissen megjelent kötetnek az alkotópáros, Frojimivics Kinga és Molnár Judit, mint a Szeged–Strasshof–Szegedet, amelyet népes hallgatóság előtt mutattak be a Szegedi Zsidó Hitközség Gutenberg utcai épületében.

A könyvben a Strasshofba deportált szegedi és Szeged környéki zsidókról szóló tanulmányokat gyűjtötték egybe. Mellette a témához tartozó dokumentumok sokaságát, sőt személyes történeteket és visszaemlékezéseket tártak a nyilvánosság elé.

A Tények és emlékek a Bécsben és környékén „jégre tett” szegedi deportáltakról 1944–1947 alcímet viselő történeti munka az első nagyszabású kísérlet a haláltáborokat elkerülő szegedi zsidó deportáltak történetének feldolgozására.

Mint a kötet bemutatóján Molnár Judit történész elmondta, Bécs akkori polgármestere, Hanns Blaschke munkaerőhiányra hivatkozva kérte a náci hadvezetést éppen a magyarországi deportálás idején, hogy biztosítsanak az osztrák fővárosban működő üzemeknek és a város környéki mezőgazdaságnak munkáskezeket.

A kérés meghallgatásra talált, és sok ezer szegedi mellett szolnoki és debreceni zsidók is ennek köszönhetően, hogy túléltek a holokausztot. A Bécs melletti Strasshofba valamivel több mint 15 ezer magyar vidéki került, akik tudtukon kívül elkerülték, hogy haláltáborba szállítsák őket.

Rabszolgapiacra kerültek – fogalmazott félreérthetetlenül Molnár Judit történész. Szerepük szerint a fronton harcoló bécsi férfiak munkáját kellett pótolniuk. A Bécsbe deportáltak között sok volt a gyerek és az idős, akiket hadiüzemekben és mezőgazdasági idénymunkáknál alkalmaztak.

A moderátori feladatot ellátó Dési János újságíró, a Klubrádió munkatársa nem véletlenül fogalmazott úgy a hiánypótló történeti munka kapcsán, hogy Auschwitz füstje szinte mindent eltakar, ezért nem látunk más, a zsidók második világháborús deportálása szempontjából fontos történeteket.

A könyv szerző- és szerkesztőpárosa elmondta, hogy egy trilógia első része készült el, mert az elkövetkező években szeretnék feldolgozni a Szolnokról és Szolnok környékéről, valamint egy újabb kötetben a Debrecenből és vonzáskörzetéből Strasshofba hurcolt zsidók sorsát.

Mindez némileg árnyalja Kasztnér Rezső történelmi szerepét is, aki a náccal egy zsidó szervezet képviselőjében alkudozva igyekezett minél több zsidót megmenteni. Kasztnér saját személyes sikerének tudta be a Strasshofba szállított ügyét, mit sem sejtve arról, hogy Adolf Eichmann engedékenysége mögött nem más áll, mint a bécsi munkaerőhiány és az ottani polgármester kérése.

A könyvbemutatón Dési János egyebek mellett azt a kérdést feszegette, hogy a deportálásra váró zsidók és vezetőik mennyit tudtak a rájuk váró sorsról. A történelmi válasz szerint nagyon bizonytalanok voltak abban, hogy milyen jövő vár rájuk.

A kötet az SZTE ÁJTK Politológiai Tanszéke és a Szegedi Magyar–Izraeli Baráti Társaság kiadásában jelent meg. A magyarországi, és ezen belül a szegedi kollektív önismeret és múltfeldolgozás szempontjából egy megkerülhetetlenül fontos munka született meg.

B. P. / szeged.hu

Fotó: Szabó Luca

Schirilla György és az Élet Menete

Figyelemfelkeltő programunk egyik állomása a nagyon szomorú, de ugyan akkor felemelő Cipők szoborcsoport a Duna partján.

December 6-án 13.00 órakor Schirilla György – édesapja és az áldozatok emlékére – futva érkezik a Szemere utcai iskola diákjaival az emlékműhöz, majd futnak tovább az Erzsébet hídig, ahol a sportember – szintén édesapja emlékére – a folyót átúszva érkezik a budai oldalra.

A Cipőknél Kardos Péter és Verő Tamás főrabbi beszélnek a soá áldozatairól. Ezután az élet szeretete az életigenlés fontossága jegyében meggyújtják chanukka 8. gyertyáját, majd a jelenlévők virágokat dobnak a Duna vizébe.

Schirilla György és az Élet Menete most így emlékezik és emlékeztet.

Tarts velünk, és találkozzunk
2021. december 6-án,
hétfőn délután 13.00 órakor
a budapesti Cipők emlékműnél.

– **Sírkövetés.** A Börésisz sáboszát követő napon avatták fel a Kozma utcai temetőben Grósz-Straub Erika, Cipora bász Sara sír-emlékét. A Kecskeméti Zsidó Hitközség elnökének felesége fiatalon, 46 évesen hagyott itt bennünket; hiányát nemcsak férje, kislánya, hanem az egész zsidó közösség azóta is érzi. A sírkövetésen megjelentek barátai, tisztelői, családtagjai. Prof. dr. Grósz Andor megköszönte az együttérzőknek, hogy még ennyi év után is emlékeznek szeretett feleségére és ilyen sokan összegyűltek a kegyelester eseményen. Fekete László főként recitálta a Kél mólé ráchámimot, majd dr. Feldmájer Péter, a Mazsihisz Közép-magyarországi Te-

rületi Csoportjának elnöke beszélt az elhunytól, arról, hogy ő mindig csak adni akart és segíteni a rászorultakon, úgy magánéletében, mint hivatalát gyakorolva, hiszen ápolónővéként mindig is igyekezett a betegeket, elesetteket gyámoltani. Dr. Róna Tamás PhD főrabbi, a Mazsihisz Rabbitestületének elnöke szólt az elhunyt kedvességéről, arról a szeretetről, amelyet mindig árasztott magából, és amelyen még az idő sem foghat ki. Deutsch Péter, a Bethlen téri zsinagóga vallási vezetője bibliai példázattal emlékezett néhai édesapja kiváló hívéréről, aki ha Pesten tartózkodott, sokat járt a zsinagógájukba. Grósz-Straub Erika lánya, Hanna megható szavaival idézte fel édesanyja alakját, kiemelve soha el nem múló hiányát. Ő gyermekként még nem érthette meg, amikor édesanyja azt mondta neki, hogy „ő a legjobb barátom”. A sírkövetés a közösség közös kádís imájával fejeződött be.

Önkéntesek dolgoztak a régi bajai zsidó temetőben

A történet a Csend Kulturális Egyesület 2021-es őszi előadásainak sorozatával kezdődött, amelyek közül a két utolsó a zsidósággal állt kapcsolatban. Szunyogh Szabolcs író-újságíró Jeruzsálem szent helyeiről beszélt, míg az ORZSE tanszékvezetője, dr. Balogh István PhD a zsidó temetők 18. századi sírközültéjéről.

A közönség soraiban jelen volt Antal István is, aki az utóbbi előadás után telefonon megkeresett. Jelezte, hogy párjával szeretnének a régi bajai zsidó temetőben sírgondozást vállalni. Elmondta, hogy igen sok sír van benne, de őket ez nem tántorította el. Kérdezték, hogy milyen feltételekkel lehet a zsidó temetőben sírgondozni. Nem gond-e, hogy ő nem izraelita vallású? Azt feleltem, hogy egyesületünk örömmel fogad ilyen önkéntes és nemes cselekedetet, hiszen a temető évi háromszori lekasztása és rendbetétele ellenére újfent nő a gaz és egyes bokortípusok. Megbeszéltük, hogy első körben a Mazsihiszhez fordulok ezen nemes ügyben.

Először is telefonon kerestem meg a Mazsihisz Vidéki Temetőrendezési

Csoportját, majd e-mailt küldtem csoportvezetőjüknek, Tamás Péternek, aki örömmel fogadta megkeresésemet és a felajánlást, de javasolta, hogy egyeztetsek Baja Város Önkormányzatával is. Ezután felhívtam a bajai önkormányzatnál a temetőrendezéssel, a temetők rendben tartásával megbízott vezetőt, Burszki Darinkát. Ő is örömmel vette a felajánlást, és nagyon pozitívan állt a kérdéshez. Végezetül értesítettem a sírgondozásról a zsidó temető gondnokát, Zsuzsát is.

Mindezek után tájékoztattam Antal Istvánt is a fejleményekről, hogy megkezdheti nemes tevékenységét. Ő novemberben telefonon elmondta, hogy a Fischer Sámuel-féle nagy kupolájú síremlék-épület előtti részen párjával, Oláh Olivíával (aki az önkéntes munka ötletgazdája volt) három sír gondozásával és környezetének rendbetételével elkészültek. Fotókat is küldött részemre. Néhány alkalommal összesen közel húsz sírt tisztítottak meg.

Cselekedetük bizonyítja, hogy vannak még önzetlen emberek, akiket vonz a zsidó kultúra, és egy-két ismeretterjesztő előadás is inspiráci-

Rendhagyó sírkő a temetőben

ót adhat részükre. Jó tudni és örömmel tölt el, hogy egy nagy múltú és valaha aktív izraelita közösség egykorvolt személyei immár méltó körülmények között nyugodhatnak, hiszen vannak még olyan jóérezésű emberek, akik sírjaik ápolásával megőrzik emléküket.

Albert Iván elnök
Csend Kulturális Egyesület, Baja

IZRAELI SZÍNES

A másnaposságtól is védett a javnei ásatáson előkerült ametisztköves gyűrű

A másnaposság ellen is használhatták az ametisztköves aranygyűrűt, amely egy izraeli ásatáson került elő a bizánci korszak legnagyobb ismert borászatának feltárásakor.

„Sok erényt tulajdonítottak ennek a kőnek, köztük azt is, hogy viselőjét megvédi az ivás okozta másnaposság kellemetlen hatásaitól” – mondta el a javnei régészeti helyszínen felfedezett ókori ékszerrel Amir Golani archeológus.

A gyűrűt egy bortárolásra használt amforaraktár maradványaitól 150 méterre találták meg. Az ásatáson egy 7. századi – a bizánci kor végére és a korai iszlám időszak kezdetére datálható – helyszínt tártak fel, de a régészek szerint a gyűrű még régebbi is lehet.

„Ametisztköves aranygyűrűjük már a rómaiaknak is volt, és lehetséges, hogy ez a gyűrű a 3. században a városban élő előkelő elit ékszere volt” – idézte a CNN az izraeli régészek közleményét.

Amir Golani megjegyezte, hogy az ametisztköves gyűrűnek vallási vonatkozásai is lehetnek: „A Biblia a 12 drágakő egyikeként említi az ametisztet, amelyet a Templom főpapja ünnepi mellvértjén hordott” – mondta.

Golani úgy véli, hogy a lila kőves, 5,11 gramm súlyú gyűrű egykor egy tehető személyé volt. Az ékszer viselése státuszukat és gazdagságukat jelezte, az ilyen gyűrűket férfiak és nők egyaránt hordhatták – tette hozzá.

Eli Hadad, az ásatás társigazgatója közleményében arról írt, hogy a drága gyűrű az ősi borászat tulajdonosáé, annak magas rangú beosztottjáé vagy egy szerencsétlen látogatóé lehetett, aki leejtette és elvesztette.

A leletről beszámoló livescience.com tudományos ismeretterjesztő portál cikke megemlíti, hogy az ametiszt a görög ametisztosz szóból származik, ami azt jelenti, hogy 'nem részeg' az Amerikai Gemológiai Intézet (GIA) szerint. Az ametiszt egy olyan kvarcfajta, amelyet egykor olyan nagyra értékelték, mint a smaragd és a rubint, mígnem a 19. századi nagy braziliai lelőhelyek felfedezése olcsóbbá és szélesebb körben hozzáférhetővé tette a drágakövet – közölte a GIA.

Az ókorban többféle módon is védekeztek a másnaposság ellen. A görögök egy 1900 éves papirusz tanúsága szerint babérlevélből készült nyaklánc viselését javasolták „részes fejfájás gyógymódként”. Az ókori Mezopotámiában pedig feljegyezték, hogy egy orvos édesgyökér-, leander-, bab-, olaj- és bortinktúrát javasolt abban az esetben, ha „az ember erős bort ivott, ami a fejét is megzavarta”. (MTI)

Az első Szentély idejéből származó illemhelyet találtak Jeruzsálemben

Kétezer-hétszáz éves illemhelyet találtak Jeruzsálemben – jelentette a Jediót Ahronót című újság hírportálja, a Ynet nyomán az MTI. A babiloni fogság előtti, Júda királysága idejéből származó illemhelyet a korban szokásos módon alakították ki, egy téglalap alakúra faragott mészkő közepébe kerek nyílást faragtak, és üreget ástak alá.

Az Izraeli Régészeti Hatóság (IAA) munkatársai szerint ebben a korban ritka volt a magánvécé, csak a nagyon előkelő emberek építtettek maguknak palotáikban, és a Jeruzsálem Armon Hanacív negyedében folyó ásatásokon egy ilyen rezidenciára bukkantak, amelynek további részletét jelenti ez a lelet.

A közepén mészkő ülőhelyet kialakítása alapján kényelmes tartózkodásra tervezhetők. Mindössze néhány hasonlót találtak eddig, főként a mai óvárostól délre lévő akkori Jeruzsálemben, Dávid városában.

„Csakis a gazdagok engedhették meg maguknak a vécét. Ezer évvel később, amikor a Misna és a Talmud bölcsői különböző kritériumokat vettek fel a gazdagság meghatározására, Joszi rabbi azt javasolta, hogy azt tekintsek gazdagnak, akinek saját asztala mellett saját illemhelye is van” – emlékeztetett a lapban az ásatásokat vezető Jákob Bilig.

A mészkő ülőke alatti gödörben nagy mennyiségű kerámia-cserepet és állati csontokat találtak. Gondosan összegyűjtötték a leleteket, és magát a talajt is, mert elemzésükkel fény derülhet az első Szentély időszakában élő emberek életmódjára és étrendjére, sőt egykori betegségeikre is.

Az ásatások során lenyűgöző építészeti maradványokat is felfedeztek, köztük művészi módon kialakított kőgerendákat, amelyeket a korra jellemző mintázatokkal díszítettek, és kisméretű faragott oszlopokat, melyeket ablakok megtámasztására használtak.

A régészek bizonyítékokat találtak arra is, hogy díszfákkal, gyümölcsfákkal és vízinövényekkel teli kertek ültettek a vécéülke közelébe, és mindez alátámasztja a feltételezést, hogy nagyméretű, gazdag palota állt egykor ezen a domboldalon.

A leletmentő ásatásokra a Bét Sac nevű új turisztikai központ építése

előtt került sor, amikor a régészek Dávid városától délre váratlanul nagyszabású építményre bukkantak az első Szentély, vagyis a babilóniai romlás és fogság előtti időszakból. Az IAA, a Tel-avivi Egyetem és a Jeruzsálemi Héber Egyetem tudósai a Jeruzsálem és környékének kutatásáról rendezett közös, kétnapos konferenciájukon mutatták be az új fel-tárásokat.

Leszúrta, mert azt hitte, zsidó

A Tel-avivi Járási Ügyészség vádat emelt Muhammad Harub (20) Júdeából és Szamáriából származó palesztin ellen gyilkossági kísérlet, súlyos sérülést okozó terrorcselekmény és Izraelbe való illegális belépés miatt, írja az ujkelet.live.

A vád szerint a vádlott jom kippur előestéjén egy csavarhúzóval megszúrta egy férfit Jaffón abban a hitben, hogy zsidó származású.

Noa Bar az ügyészség részéről elmondta, hogy a vádlott úgy döntött, meggyilkol egy zsidó származású személyt nacionalista ideológiai indokból, valamint azért, hogy félelmet vagy pánikot keltsen a lakosságban.

Jom kippur előestéjén a vádlott egy csavarhúzóval felfegyverkezve engedély nélkül izraeli területre lépett. Délután Jaffóra érkezett, és potenciális áldozat után kezdett kutatni, hogy megvalósítsa tervét. Harub úgy vélte, hogy a panaszos zsidó származású személy, és anélkül, hogy az észrevette volna, odalépett hozzá,

arabul azt kiáltotta: „zsidó, zsidó”, és leszúrta a csavarhúzóval azzal a szándékkal, hogy halált okozzon, áll a vádiratban.

Az incidens során a panaszos hiába mondta arabul, hogy ő arab és nem zsidó, a vádlott figyelmen kívül

hagyta szavait, és tovább szúrta. Az alperes olyan súlyos sérüléseket okozott a panaszosnak, hogy az kórházba került, és meg kellett műteni.

A vádemeléssel együtt kérelmet nyújtottak be, hogy Harub az ellene folyó eljárás végéig őrizetben maradjon.

Több ezer zsidó kimenekítését tervezik Etiópiából

Az izraeli miniszterek 5000 etiópai zsidó bevándorlásának felgyorsításáról állapodtak meg az afrikai országban kieleződő harcok közepette.

Pnina Tamano-Sata bevándorlásért felelős miniszter és Ajelet Seked belügyminiszter megállapodott arról, hogy Izrael felgyorsítja 5000, magát zsidó származásúnak valló etiópai alijázását, írja a *Kibic*.

A megállapodás olyan személyekről szól, akiknek első fokú rokonai élnek Izraelben, és jogosultak voltak a bevándorlásra egy 2015-ös kormányhatározat alapján, amelynek értelmében 9000 embert hoztak volna a zsidó államba.

A megállapodás nem vonatkozik arra a több ezer személyre, akik évek óta az Addisz-Ababában, illetve Gondárban lévő táborokban várakoznak, és akiknek nincsenek közeli rokonai Izraelben. A Ynet tudósítása szerint ez azért okozhat problémát, mert az évek óta a táborokban várakozók közül többen házasságokat kötöttek és gyerekeik születtek, akik nincsenek rajta a 2015-ös listán.

Végre zsidók is imádkozhatnak a Templom-hegyen

Egy izraeli bíróság engedélyezte, hogy zsidók is imádkozhassanak a Templom-hegyen, ez eddig kizárólag a muszlimok privilégiuma volt – tájékoztat az *Arutz7* nyomán a *zsido.com*. A Jeruzsálemben lezajlott tárgyalás során a bírónő kijelentette, hogy a csendben elmondott ima joga a zsidókat is megilleti vallásuk legszentebb helyén, a Templom-hegyen.

A sokak számára meglepő ítélet Árje Lippo rabbi tárgyalásán született, akit a rendőrség eltiltott a Templom-hegy látogatásától, mivel csendes imádkozáson kapták. Bilha Jáháalom, a Jeruzsálemi Törvényszék bírónője úgy döntött, hogy a nem muszlimok által elmondott csendes ima nem minősül bűncselekménynek, és felszólította a rendőrséget, hogy vonja vissza a rabbi ellen hozott határozatot. Jáháalom elutasította a rendőrség azon vádját, mely szerint Lippo provokálni akart volna, hiszen „naponta látogatja a Templom-hegyet, amiből egyértelmű, hogy ez rendkívül fontos számára”.

Mose Polszki ügyvéd, aki a Honénu jogvédő szervezet nevében képviseli a rabbit, örömet fejezte ki a

forradalmi minősülő döntés kapcsán. „Üdvözljük a bíróság állásfoglalását, mely megerősíti az utóbbi években kialakult gyakorlatot a Templom-hegyen, és engedélyt ad az odalátogató zsidóknak az imára. Felfoghatatlan, hogy a zsidóktól eddig megvonták még a csendben elmondott imához való jogot is, míg a muszlimok azt tesznek, amit csak akarnak: imádkoznak, vallási előadásokat hallgatnak, fociznak, és gyakran erőszakos zavargásokat rendeznek. Ellenük nem lép fel a rendőrség, a zsidók viszont eddig kénytelenek voltak kívülállónak érezni magukat ezen a szent helyen” – jelentette ki az ügyvéd. „Reményeink szerint a továbbiakban egy zárandokot sem tilt ki a rendőrség a Templom-hegyről, és nem korlátozzák tovább a legalapvetőbb emberi jogait” – tette hozzá.

Július végén, a jeruzsálemi Szentélyek lerombolására emlékező gyásznapi, tisá beáv alkalmával 1600 zsidó látogatott el a Templom-hegyre. A kormánykoalícióhoz tartozó izlami Ráám párt tagjai tiltakoztak és vallásháború kirobbanásával fenye-

gettek, Náftáli Bennett miniszterelnök azonban felhívta a figyelmet arra, hogy a zsidóknak is joguk van a szabad vallásgyakorlathoz.

Egykor ezen a helyen állt az első, majd a második Szentély, az első muszlim inváziót követően azonban mecseteket emeltek a zsidó templom romjain. Izrael az 1967-es hatnapos háborúban egyesítette Jeruzsálemet, és ekkor került a Templom-hegy is izraeli fennhatóság alá. Az arab világ nyomására Izrael a muszlim vallási felügyelet, a Waqf kezelésében hagyta a területet, mely szervezet élesen ellenzi, hogy muszlimokon kívül mások is imádkozhassanak a hegyen. A korlátozás betartásában az izraeli rendőrség is szerepet vállal, s nem egy imádkozó vagy földre boruló zsidót távolítottak már el erővel.

A templom-hegyi zárandoklat kérdése a zsidó közösséget is megosztja: számos rabbi spirituális vagy politikai indokokat sorolva szigorúan tiltja, mások engedélyezik, amennyiben a zárandoklat csak a hegy azon területét érinti, ahol bizonyosan nem állt a Szentély.

Annak egykori területére ugyanis csak a rituális tisztaság legmagasabb fokán állók léphetnek, s ez a szint napjainkban nem érhető el. A Szentélyen kívüli részek látogatásához azonban elegendő a mikvében, a rituális fürdőben való alámerülés. Az utóbbi években megsokszorozódott a Templom-hegyre zárandokló zsidók száma. A látogatók korábban szinte kizárólag a vallásos-cionista közösségből kerültek ki, mostanában azonban jelentősen megemelkedett a háredi zsidók aránya. A növekvő tömeg miatt az utóbbi időben a rendőrség lényegesen megengedőbb magatartást tanúsít a diszkrét imádkozó zsidókkal szemben, mint korábban.

Levin Kipnisz, a gyerekek királya

Levin Kipnisz Usumir városában született (a település ma Ukrajna területén található). Sokgyermekes család sarja, édesapja Peszách Kipnisz, édesanyja Ráchel Brojzman. Egyes források szerint 1890-ben, míg mások szerint 1894-ben látta meg a napvilágot.

Édesapja, aki a hitközség küldöttje volt, chéderbe küldte tanulni fiát, ám Levint nagyon zavarták az intézmény merev szabályai. Fiatalkorától kezdve vonzódott a művészetekhez, többek között festett és szobrászkodott. Apja látta benne a lehetőséget, és a Tóra mélyebb tanulmányozására bátorította, hogy később szófér legyen belőle. Nem sokkal ezután már mezuzákat írt, az ebből származó bevétellel segítette a nagycsalád nehéz anyagi helyzetén.

Első írása bár micva kora (13 év) körül jelent meg egy újságban, *Lévi virága* címmel. Később *A beteg gyermek* című költeményét a *Virágok* nevű gyermekújság közölte 1910-ben. Kipnisz alternatív chédert, héber nyelvű könyvtárat hozott létre, valamint gyermekdarabokat írt és rendezett gyűlölvárosában, egészen 1913-ig, amikor is kivándorolt Izraelbe. Új hazájában művészetet tanult a híres Becalél iskolában.

Kipnisz Izraelben

Kipnisz az első világháború kitörésekor társalapítóként működött közre Jaffán a Kis Gyermekkönyvtár nevű kiadó létrehozásában, mely az óvodásoknak szóló első történeteit is megjelentette. Az oszmán hadsereg eközben mezőgazdasági kényszermunkára fogta.

A háború végén jemeni gyerekeket tanított Haderában, majd egy év múlva a Becalél meghívására visszatért Jeruzsálembe, hogy óvodásoknak írjon és szerkesszen kiadványokat. Ezzel párhuzamosan mese- és versgyűjteményeket adott ki óvónőknek, és szerkesztette a Gananót, az első, óvónőknek szóló héber nyelvű folyóiratot Erec Izraelben.

1921-ben átvette egy cfáti árvaház vezetését, 1922-ben pedig Berlinbe ment művészetet tanulni, ahol három német nyelvű könyve jelent meg. 1923-ban visszatért Izraelbe, és tanítási kezdett a Levinszki Tanár- és Óvónőképző Szemináriumban. 1924-ben feleségül vette Mirjám Lubmant. A párnak két gyermeke született: Sáj és Nica. A család egy évtizedig élt Tel-Avivban, majd házat kezdtek építeni Rison Lecionban. Mirjám azonban 1935-ben tüdőgyulladást kapott és meghalt. Ezután a család egy évig az új házában élt, majd visszatért Tel-Avivba, ahol Levin később feleségül vette Debora Krasznov tanárnőt, akitől szintén két gyermeke született: Tál és Néta.

1928-ban Kipnisz gyermekszínházat alapított, amelyet 25 éven át vezetett. Számos színdarabot írt a színház számára, miközben az oktatás sok egyéb területén is aktív volt, továbbá több hetilapot, évkönyvet és tananyagot adott ki. 1956-ban visszavonult a tanítástól, az írásnak és a publikálásnak szentelte életét. Íróként rekordidőn át, 80 egymást követő évben tevékenykedett – 1910-től 1990-ig.

Elnyerte többek között a Jaciv (1962), a Lamdan (1976), az Izrael (1978) és az Andersen díjat (1988).

Művei a héber nyelven kívül megjelentek angolul, franciául, németül, oroszul, arabul és jiddisül is. Levin Kipnisz a Kirját Saul temetőben temették el.

1982-ben a Levinszki főiskola és Kipnisz családja létrehozta a Levin Kipnisz Gyermek és Ifjúsági Irodalmi Központot. Kutatóknak, kutatóhallgatóknak, tanároknak és a gyermekirodalom szerelmeseinek nyújtanak különféle szolgáltatásokat, és lehetővé teszik a levéltári gyűjteményeket. Beér Sevában és Tel-Avivban utcát neveztek el az íróról.

2013 júniusában Mose Zorman zeneszerző és Joni Láháv drámaíró megírták a *The King of Children (A gyerekek királya)* című musicalt, amely Levin Kipnisz életét mutatja be.

Munkássága

Kipnisz életműve mintegy 800 mesét, 600 verset és száz gyermekkönyvet ölel fel. Írásait könnyed, vidám, pátosztól mentes, ugyanakkor gazdag és esztétikus stílus jellemzi. Munkáiban gyakran üzenetet fogalmaz meg mások megsegítéséről és az önkéntességről, mint például az *Eliézer és a sárgarépa* című híres elbeszélésében, amelyben az emberek közös erővel húznak ki a földből egy sárgarépát.

Sok dalt írt a gyerekeknek az izraeli és a zsidó ünnepek témakörében is, mivel akkoriban kevés volt az iskolákban és óvodákban a gyermekek számára előadható ilyen jellegű költemény. Hazánkban is jól ismert példa e tevékenységére a Nér li (Gyertyám) című chanukkai ének.

Eliézer és a sárgarépa

Kipnisz emellett, hogy írt, számos mesét fordított is.

Egy történet Kipniszről

Egy nap, mikor Kipnisz otthon ült és dolgozott, két fiatal hölgy érkezett hozzá. Köszöntek, majd bemutatkoztak

– Óvónők vagyunk itt, Tel-Avivban.

– Nagyon örvendek. És miben lehetek a szolgálatukra? – kérdezte az író.

– Közeledik sávuot ünnepe, és nincs olyan dal, melyet el tudnánk énekelni a gyerekekkel. Úgy gondoltuk, csak ön tud segíteni.

Kipnisz behívta az óvónőket otthonába, majd arra kérte őket, mondják el, hogyan ünneplik a sávuot az óvodában.

– Minden gyermek fehérbe öltözik, virágszirom van a fejükön, kezükben pedig egy kosár tele gyümölcseccsel és zöldséggel. A gyerekek képzeletben

elzarándokolnak a bikurimmal (első termés) a Szentélybe, Jeruzsálembe – mesélték az írónak.

– Szép szertartás. Jöjjenek vissza három nap múlva, addigra talán akad egy ének, ami illik az ünnephez.

Levin ezután egyedül maradt, és a szobájában ülve elképzelte a gyermekeket, amint a Szentélyhez zarándokolnak. Ebből a fantáziálásból született meg sávuoti dalocskája.

Felhasznált források:

The Jerusalem Post Ivrit, 2021. október (<http://olive.jpost.com/Olive/ODN/JP/ivrit/default.aspx?href=JP/IV/2021/10/01&scv=27cb494b684b55f26577d0401d0f3e02>)

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9C%D7%95%D7%99%D7%9F_%D7%A7%D7%99%D7%A4%D7%A0%D7%99%D7%A1

<https://www.zemereshet.co.il/artist.asp?id=25>

<http://www.hebrewsongs.com/artist.asp?name=levinkipnis>

Miklós Dóri

ÚJ SZOCHNUT-FŐNÖK BUDAPESTEN

„Mindig új és magasabb csúcsokat keresek”

Imádja Budapestet, hobbija a hegymászás és a természetfotózás, rendszeresen jár a Müpába hangversenyre, s új posztján legfőbb célja a zsidó identitás erősítése és a zsidó közösségekkel való igen szoros együttműködés. Interjú a 66 éves Roman Polonskyval, a Szochnut (Jewish Agency for Israel) Középkelet-európai Régiójának új, Budapestre kinevezett vezetőjével.

Amikor az Izraeli Kulturális Intézetben belépek Roman Polonsky irodájába, a hangszóróból éppen Chopin szól, a falakon pedig azonnal megragadják a tekintetet azok a nagyméretű, színes természetfotók, amelyeken hegyvidéki és sivatagi tájak váltják egymást. Ebből a három tényezőből máris összeáll a vendéglátómról egy gyors személyiségprofil: Roman Polonsky szereti Chopint, tehát mély érzésű, empátiás ember lehet, ugyanakkor szereti a szélsőséges természeti környezetet, vagyis egyúttal a kihívások embere.

Beszélgetésünk során kiderül, hogy eléggé közel jártam az igazsághoz. Roman Polonsky 66 éves, 1990-ben alijázott az akkori Szovjetunióból, majd belevetette magát az izraeli politikai életbe és a sajtó világába, pedig eredeti végzettsége szerint színházrendező és zongoratanár. Többek között arról szerettem volna többet megtudni, miképpen vezetett az útja Budapestre, s milyen célokkal vág neki a munkájának a Szochnut regionális vezetőjeként. (Roman Polonsky szeptember elsején költözött a fővárosba, s már elkezdett ugyan magyarul tanulni, az interjú azonban angol nyelven készült.)

– Chopint hallgatott, amikor beléptem ide. Ha már Budapestben vagyunk, hadd kérdezzem meg, hogy szereti Bartókot is?

– Szeretem, de nem játszom, inkább hallgatom, főleg Szvjatoszlav Richter előadásában. Ő egészen kitűnően és varázslatosan játsza.

– Hallotta Richtert élőben is?

– Sajnos nem, csak felvételtől. A

klasszikusok közül egyébként a legnagyobb kedvenceim Beethoven, Bach, Mozart, Schubert, Brahms, szóval főleg németek. Kedvelem Csajkovszkijt is, de számomra a legnagyobb: Beethoven. Sőt, hadd említsem meg Viszockijt. Amikor őt hallgatom, úgy érzem, hogy ez a nagy orosz bárd rokon lélek volt Beethovennel.

– Az ön anyanyelve orosz vagy ukrán?

– Orosz.

– Szóval ön eredetileg ukrainai orosz?

– Elsősorban zsidó vagyok. A mai Ukrajnában születtem, amikor az ország még a Szovjetunió része volt, szóval oroszul beszélünk mindenütt. Voltak kivételek, Grúzia vagy Kazahsztán, ahol nem oroszul beszéltek, de nálunk igen.

– És magyar szót hallott odahaza, merthogy...

– Várjon, tudom, hogy mit akar kérdezni, igen, Ukrajna legnyugatibb részén sok magyar él, de én nem hallottam miféleképp magyar szót, mert nem onnan származom, hanem keletebből, Besszarábiából.

– Olvastam az önéletrajzában, hogy zongoratanárnak végezt. Nem hiányzott önnek az elmúlt évtizedekben a tanítás?

– Én nem tanításnak nevezném a zongoratanári munkát, hanem a zene és a nagy zeneszerzők iránt érzett szeretetem megosztásának másokkal. A zene igazából szeretet és mélység, az az költészet a muzsika nyelvén. Nem tanítani szeretem, amit megismerek, hanem átadni másoknak, megosztani minél több emberrel. Nézz csak ezeket a képeket a falon a sivatagról! Imádom a sivatagot Izraelben és Jordániában, s azért készítettem ezeket a fotókat, hogy amit érzek e tájak láttán, azt másokkal is megoszthassam.

– Ezért vágott bele oly sok mindebe az élete során? Hiszen nagyon sokoldalú ember: zongorázik, hegyet mászik, túrázik, fotózik, volt újságíró és politikus, most Szochnut-főnök Budapesten.

Roman Polonsky: én az izgalmas és érdekes munkákat szeretem, az ismeretlen csúcsokat

– Azt ne felejtse ki, hogy héber nyelv-tanár is voltam. Tudja, én az a fajta ember vagyok, aki nagyon szereti meghódítani az új csúcsokat, aki nagyon szereti az új kihívásokat, és aki mindig a legjobbat akarja nyújtani abban, amit éppen csinál. Másrészt mit is csinálhattam volna Izraelben színházrendezőként vagy zongoratanárnak? 1990-ben alijáztam, és nagyon hamar rájöttem arra, amit a helyiek már régen tudtak: Izraelben több a színházrendező, mint a színész, ráadásul színészből is sokkal több van, mint nézőből. Van is egy vicc arról, hogy ha egy új bevándorló megérkezik Izraelbe, akkor az azért nem akar zongorázni tanulni, mert vagy zongoraművész vagy zongoratanár. Nekem szerencsém volt, hébert kezdtem tanítani, aztán újságíró lettem, majd dolgoztam Natan Saranszkij mellett, s részt vettem a pártja, a Jisrael Baalija megalapításában. A pártban sikerült bekerülnie a parlamentbe, úgyhogy Saranszkij mellett miniszteri kabinetfőnökként is tevékenykedtem.

A politikából kerültem a Jewish Agencyhez. Jeruzsálemben dolgoztam, az egykori szovjet területek tar-

toztak hozzám. Szerettem azt a munkát, de nem volt benne elég kihívás számomra, márpedig én az izgalmas és érdekes munkákat szeretem, az ismeretlen csúcsokat. Így kerültem Európába. Tavaly költöztem Berlinbe, de a koronavírus miatt szinte semmit sem tudtunk csinálni, márpedig a semmittevés nem az én közegem.

A Szochnutnál elkezdődött egy beszélgetés arról, hogy nem mennék-e inkább Magyarországra, én pedig úgy éreztem, hogy ez igazi kihívás lesz, hiszen Budapest van zsidó élet, vannak élő zsidó szervezetek és intézmények. Elkezdtem tapogatózni, beszélgettem sok mindenkivel a budapesti zsidóságból, el is jöttem ide, aztán teljesen beleszerettem ebbe a városba. Számomra tehát Budapest olyan, mint egy hegycsúcs, amit szeretnék ismerni.

– Mi ragadta meg a magyar fővárosban?

– Először is hihetetlenül gyönyörű, kissé emlékeztem Leningrádra, azaz a mai nevén Szentpétervárra, ahol annak idején tanultam. Az épületek nagyon szépek és történelmi, ez a város számomra sokkal szebb és sokkal izgalmasabb, mint Berlin volt. Berlin egy szép és pezsgő nagyváros, de Budapest van valami megfoghatatlan: ha meglátok egy szép kis utcát, azt érzem, a mélyére kell hatolnom. A Parlament mellett lakom, az ablakom a kupolájára néz, el tudja képzelni, milyen mesés fényekben és látványban van részem minden nap. De a döntésben természetesen nagy szerepet játszott az is, hogy itt mintegy 100 ezer zsidó él, ez európai összehasonlításban is egy jelentős közösség.

– Mik a legfontosabb céljai a következő egy évben? Mivel volna elégedett a posztján egy év múlva?

– A közép-kelet-európai régió tartozik hozzám, Csehországtól kezdve Bulgárián át Ukrajnáig minden, de kétségtelenül a budapesti, a magyarországi munkámra szeretnék fókuszálni leginkább. Partneri kapcsolatot szeretnék teremteni a magyar zsidó

felekezetekkel, szervezetekkel és intézményekkel, többek között a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségével, de fontos számunkra a Chábáddal való együttműködés kialakítása is, s még sorolhatnám a Bálint Házat, a rabbiképzőt, a Laudert, csak félek, kihagyok valamit.

Úgy tekintek ezekre a szervezetekre és intézményekre, mint egy mozaik kirakós darabjaira, amelyeket bizonyos értelemben mi, a Szochnut tudunk összeilleszteni, összehozni, mégpedig azért, hogy kölcsönösen megosztsuk egymással a saját értékeinket. Életvidám, élénk, mozgalmas zsidó helyé szeretném tenni ezt a házat, ahol találkozhatunk egymással, ahová vendégeket hívhatunk Izraelből, s ahol olyan programoknak adhatunk helyet, amelyek a bennünk élő közöst, azaz a bennünk élő zsidó szellemiséget szólítják meg.

A magyar zsidó közösségek és szervezetek sokféleképp, de abban közösek, hogy a zsidóság nagy családjához tartoznak. Az a célom, hogy találjuk meg egymásban ezt a közös értéket, amely mindannyiunkban ott van, csak elő kell hívni, teret kell neki adni. Ez a legfontosabb cél számunkra: hogy olyan helyet teremtsünk, amely teret ad a másik megismerésére. Ha úgy tetszik, ez a cél is egy hegycsúcs, amit közösen kell megmászunk és meghódítanunk.

– Mikor tervezi meglátogatni a budapesti zsidó közösségeket?

– Most pár napra haza kell utaznom Izraelbe, hogy megkaphassam a koronavírus elleni harmadik oltást. Ha már teljesen védett leszek, körbe fogom járni a szervezeteket, s természetesen az önk elnökökhez, Heisler úrhoz is az elsők között megyek el. Ugyancsak szeretném végiglátogatni a zsinagógákat, mert azt hallottam, hogy gyönyörűek.

– Pénteki szombatfogadásokra is tervez meenni?

– Természetesen, hiszen mindenhová nagy örömmel megyek, ahová csak meghívnak. Minél több emberrel szeretnék személyesen is megismerkedni, mert a Szochnut helyi vezetőjeként partnerséget, barátságot, együttműködést keresek és kínálok.

Kácsor Zsolt/Mazsihisz

Mozog, sikít, megsértődik

A szobanövények titkos élete

Sokan lakberendezési kellékként tekintenek a növényekre, sokan pedig szükséges rosszként, mert annyira kényesek, hogy mindig kipusztulnak. Az igazság valahol félúton van: egy szépen gondozott növény a lakás dísz, ahhoz viszont, hogy egészséges legyen, nem árt tudnunk néhány dolgot róla. Például azt, hogy lelke van. És akad itt még pár furcsaság velük kapcsolatban, amit ha elolvasol, rájössz: a növények nem tárgyak, hanem lebilincselően izgalmas, a környezetükre és az eseményekre aktívan reagáló, időnként önérzetes élőlények. **Csepelyi Adri összegyűjtött hét dolgot, amit érdemes tudnod jelenlegi vagy leendő zöld lakó társaidról.**

Igen, lelkük van

Biztosan ismersz egy-két embert, aki beszélget a növényeivel. (Jelen! Én mindig köszönök a növényeimnek, amikor hazaérek.) Nos ez nem is olyan hülyeség, mint elsőre hinnék a szkeptikusok. A növények ugyanis – ezt számos tudományos kutatás bizonyította már – nagyon is érzékenyek a hangokra. Az IKEA 2018-ban végzett kutatása bebizonyította, hogy azok a növények, amelyeket folyamatosan dicsérnek, szépen fejlődnek, az viszont, amit szó szerint verbálisan bántalmaztak és sértegettek, elszáradt és kipusztult.

Ami ennél is elképesztőbb: a Tel-avivi Egyetem kutatásában azt találták, hogy a növények ultramagas frekvenciájú sikolyokat hallhatnak, ha levágják a hajtásait vagy épp szomszomságok. A dohánynövény például hangosabban kiabál a vízhiány miatt, mint ha megvágják.

Azt is bebizonyították már a kutatók, hogy a növények gyökérzete képes meghallani a vizet a talajban – így arra nőnek a gyökerek, amerre érdemes.

Szeretik a (jó) zenét

Tovább fűzve az előző pontot, nem nehéz kitalálni, hogy az sem mindegy ám, milyen zenét hallgatsz odahaza, meg fog látszani a növényeiden. Először is, napi három óránál több zene már megterheli őket, szóval ha rendszeresen rendezel egész napos egyzemélyes bulikat odahaza, talán meg is van az oka annak, hogy a növényeid kissé kókadnak.

Egy 1973-as coloradói kutatásban azt vizsgálták, mi történik a növényekkel, amelyeket napi nyolc órán át folyamatosan egy F hanggal bombáznak. A növények két hét alatt elpusztultak, míg azoknak, amelyeket csak

napi három órán át terheltek ugyanazzal a zajszennyezéssel, kutya bajuk sem volt.

A számukra ideális hangtartomány 115 és 250 Hz között található, a természetes élőhelyükön hallható zajok ezen belül mozognak. Ha biztosra akarsz menni, dzsesszt és komolyzenét játszol nekik, a dark technót és a hörgős metált fülessel hallgatsz.

Szeretnek szenvedni

Egyes növények egyszerűen nem csípi a kényelmet. Olyannyira nem, hogy nem is fejlődnek normálisan, ha például elvileg megfelelő méretű cserépben vannak, vagy hagyod őket szabadon futni-nőni.

A Zamioculcas például, ami az egyik legkönyves tartható szobanövény, akkor a legboldogabb, ha már szó szerint szétfeszíti a cserépet: figyeld meg, gyakran a kertészetekben is úgy árulják őket, hogy a műanyag cserépük egészen elformálódnak a gyökérzettel.

Más növények akkor lesznek igazán szépek és bokrosak, ha rendszeresen megnyírálod őket – ez talán kegyetlenségnek tűnhet, de hidd el, nem az. (Arról nincsenek információim, hogy a mazochista növények milyen hangokat hallhatnak szomjúság vagy hajtásvagdosás esetén.)

A jelenség egyébként nemcsak szobanövényeknél figyelhető meg: nagyapám, aki nagyon komoly szinten űzte a kertészkedést, azt tanította, hogy ha bizonyos gyümölcsfák évek óta nem teremnek, „rájuk kell ijeszteni”, azaz megsérteni a törzsüket, mintha ki akarnánk vágni őket. Az a durva, hogy hangozzák ez bármilyen furcsán, sok esetben működik a dolog, és a megijesztett fa termőre fordul a következő évben.

Néha idegesítéd őket

A karantén idején sokaknak kellett szembenézniük a sajnálatos ténnyel, hogy néha egyszerűen a saját szobanövényeik agyára mennek. Talán veled is előfordult már, hogy addig abajgattad őket, míg sikerült túllócsolnod, letörtél egy levelet vagy valami hasonló – ami nem történt volna meg normális esetben, amikor ugye tizedennyi időt töltesz otthon azt lesve, mikor lehet már valamit csinálni a növényeiddel.

Az sem véletlen, és nem árt komolyan venni, ha egy növény leírásában azt olvasod, érzékeny az áthelyezésre. Ha például a kaméliát átpakolod egyik helyről a másikra (de olykor elég akár csak elforgatni a cserépet!), ő szépen eldobálja a virágait, bimbóit. Hagyd békén, és kész!

Bármilyen logikusan hangzik is tehát, hogy több törődés = szebb növények, ez bizonyos ponton túl egyszerűen nem igaz, úgyhogy ha azon kapod magad, hogy naponta vélsz újabb és újabb kártevőket felfedezni a cserépben vagy a leveleken, egyszerűen csak állj le, és hagyd létezni a növényeidet!

Olykor TILOS locsolni őket

De tényleg, szó szerint tilos. Télen valamennyi növénynek kisebb a víz-

igénye, hiszen nyugalmi állapotban vannak, így (a fűtött lakás páratartamához igazítva) fontos, hogy szabályozzuk a locsolásukat. A kaktuszokat és a pozsgások túlnyomó többségét azonban egyenesen tilos a téli hónapokban meglocsolni – ez az, amit nagyon sokan rontanak el, épp ezzel pusztítva ki a növényeiket. Sok kültéri, eredetileg télálló növény például azért fagy el, mert tulajdonosaik a fagyok előtt is locsolják őket, így amikor beáll a tél, a vizes földlabda megfagy, és a jégkristályok szétroncsolják a gyökérzetet (mármint mikroszkopikus szinten).

Azt is nagyon komolyan kell venni, ha egy szobanövényről azt írják: két locsolás között hadd száradjon ki a földje. Ha folyamatosan nedvesen tartod a közeget alatta, könnyen kirohad a gyökérzet. Szóval: az sem igaz, hogy a víz mindig jó.

Néha átvernek téged

Mikulásvirág, pompás kutyatej, vitorlavirág, kála, flamingóvirág – mi a közös bennük? Az, hogy megvezetnek bennünket.

Amit ugyanis a jóhiszemű növénybarát a virágjuknak gondol, az valójában az úgynevezett fellével, tehát nem virágszirom, hanem a virágot védő, módosult levél. Ez nem véletlenül alakult így: kellett valami, hogy a beporzó rovarokat valamilyen csellel a jelentéktelen virághoz vezesse a növény.

Mozognak!!!

Biológiából annak idején azt tanultuk, hogy van hely- és helyzetváltoztató mozgás, és a növények közül az utóbbi legfeljebb az egysejtűekre és a rendszertanilag igen fejletlen fajokra jellemző (a legegyszerűbb példa a pocolyákban az ostorával kavirnyászó zöld szemes ostoros).

A helyzetváltoztató mozgást általában a napraforgóval szemléltetik: a nevében is benne foglaltatik, miért. Ha megnézel össze egy-egy napraforgótányért, azt látod, hogy a fej alatt nem ritkán meg is csavarodik a szár, annyira lelkesen követi a napkorong útját az égen.

Ez a mozgás azonban szabad szemmel nem látható. Az egyetlen széles körben ismert kivétel a szemérmes mimóza (ne röhögj, ez a neve, latinul *Mimosa pudica*), ami onnan kapta a nevét, hogy ha hozzáérsz, a levelei másodpercek alatt összezárulnak, mintha a növény megijedne, és féltelében összekuporodna.

Az már kevésbé ismert, hogy egyes szobanövények szintén képesek elég sebesen helyzetet változtatni: ha szabad szemmel nem is látható, de érdemes kipróbálni úgy, hogy beállítod eléjük a telefonodat, és videóra veszed, hogyan nyújtózkodnak.

Számos calatheafaj például percek alatt fordítja meg a levelét a nap felé, így nyugi, nem kattantál be a karanténban, ha azt hallod, hogy valami a falat kaparássza: lehet, hogy csak a növényed fészkelődik.

De izgalmas megfigyelni azt is, ahogyan a hűsevő (rovarfogó) növények, mint a Vénusz légyecsapója, „le-

Programajánlat

December
Spinoza Színház
(1074 Budapest, Dob u. 15.)

December 1. (szerda) 19 óra: Pokolbéli víg napjaim
December 5. (vasárnap) 19 óra: Firmamento puro – flamencoest
December 6. (hétfő) 19 óra: Kalapkúra – zenés kabaré
December 7. (kedd) 19 óra: Pesti zsidó szanonzvilág – zenés játék
December 9. (csütörtök) 19 óra: Vacsoraszínház
December 13. (hétfő) 19 óra: Humorfóváros: Odessza
December 15. (szerda) 19 óra: Mózes és Jézus Pesten – politikai kabaré

Faültetés az Újpesti Szociális Otthonban

A világhírű amerikai zsidó segítségsszervezet, a Joint Distribution Committee 30 éve hozta létre a MAZS Alapítványt a holokausztot átélt idős emberek megsegítésére. Ebből a jeles alkalomból az alapítvány emlékfákat ültetett az Újpesti Szociális Otthon udvarán, mi pedig hálás szívvel idézhetjük fel a Joint hatékony munkáját, melyet a második világháború után a magyarországi zsidóság körében folytatott. Szívvel reméljük, hogy lakóink még nagyon sokáig élvezhetik a meleg nyári napokon ezen színes levelű fák üdítő árnyékát. (Tóth Judit)

Gyógyszertámogatás bővítése

Korábban a gyógyszertámogatásunk csak az átlagosnál drágább, kb. 5.000 és 50.000 Ft közötti gyógyszerekre vonatkozott, és ezt a támogatást a jövőben is folytatni kívánjuk. A bővítés abban áll, hogy támogatásunkat kiterjesztjük az olcsóbb gyógyszerekre is, ha azok együttes összege a jövedelemhez képest túlságosan magas. Ez a támogatás is esetenkénti, tehát nem állandó jellegű.

Megjegyezzük, hogy a gyógyszereken kívül továbbra is igényelhetnek támogatást szociálisan rászoruló betegek magánorvosi MRI-vizsgálat elvégzésére, ha az állami egészségügy csak késői időpontra tudná azt vállalni.

Részletesebb tájékoztatás a következő telefonszámon kérhető: 06-1-321-3497, lehetőleg az esti órákban.

NAPTÁR

December 3., péntek	Kiszlév 29.	Gyertyagyújtás: 3.36
December 4., szombat	Kiszlév 30.	Újhold Szombat kimenetele: 4.45
December 5., vasárnap	Tévesz 1.	Újhold
December 10., péntek	Tévesz 6.	Gyertyagyújtás: 3.34
December 11., szombat	Tévesz 7.	Szombat kimenetele: 4.45
December 14., kedd	Tévesz 10.	Ászoró bötévesz böjt

APRÓ- HIRDETÉS

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés
Zuglóban, Vezér u. 156.
VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogsorrögzítés minimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Mindenemű régiséget vásárolok díjtalan kiszállással. Teljes lakáskiürítéssel! Híradástechnikát, bakelitlemezeket, bútort, könyvet, kerámiát, porcelánt, bronztárgyakat, órákat, kitünt-

csapnak” az áldozatukra – ez ráadásul egy-egy muslinca vagy egy picike darab eleség odahelyezésével időzíthető is.

Szintén látványos az egyes fajok virágzási szokásait megörökíteni: a kerti hajnalca (*Ipomoea purpurea*) arról kapta a nevét, hogy kelyhei hajnalban nyílnak, és mire a nap delelőre ér, be-

tést, papírrégiséget, pénzeket, játékokat, (retró tárgyak előnyben). Pintér Nikolett, 06-1/466-8321, 06-30/973-4949.

Életjáradéki szerződést kötne leinformálható család otlakás nélkül ingatlanért cserébe, önnek élethosszig tartó haszonélvezettel. Magas összeg szerződésalkotéskor, havonta fix járadékkal. +36-20-941-6368.

Van lakása, de nincs, aki odafigyeljen rá? Vállalom, amíg távol van, a közületi órák leolvasását, takarítást, javítások megszervezését, teljes felügyeletet távollétében. Részletek megbeszélése: knskat@gmail.com

Kastélyok berendezéséhez vásárolok festményeket, ezüstöket, bronzokat, órákat, bútorokat, katonai tárgyakat, hagyatékot stb. Üzlet: 06-20-280-0151; herendi77@gmail.com

is csukódnak. Néhány kaktuszfaj virága hosszú, hosszú időn át fejlődik, hogy aztán egyetlen éjszaka alatt nyílják ki és virágozzák el: ilyenkor érdemes igazán time lapse videót készíteni (vagy akár stop motion felvételt!), hogy látható legyen, amint percről percre mozdul a virág.

Csepelyi Adri / wmn.hu

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek
Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@mazsihisz.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 4800 Ft

Külföldre 6800 Ft/év

USA és Izrael: 7500 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üz-

letág, előfizethető a kiadónál.

Postacsekk: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.

Szedés, tördelés:

WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomdai munkák:

mondAt Kft., www.mondat.hu

Felöl vezető: Nagy László

ISSN 0133-1353

Emléktáblát kapott Rodolfo a Józsefvárosban

Születésének 110. évfordulója alkalmából emléktáblát helyeztek el Rodolfo szülőházára a Nagy Fuvaros utcában. A legendás bűvész, illuzionista 110 éve, 1911. május 16-án született Gross Rezső néven a Józsefvárosban.

Csak a kezemet figyeljék, mert csalogok! – Rodolfo, a legendás bűvész emléktábláját avatták föl a Józsefvárosban. Az eseményen ott volt lánya, Gálvölgyi Judit is. Dr. Erőss Gábor alpolgármester az alábbi ünnepi beszédet mondta:

Itt állunk a Nagy Fuvaros és a József utca sarkán. Itt lakom én is a József utcában, egy sarokra. Jártamban-keltemben valahogy mindig éreztem, hogy innen valami hiányzik. Őres volt persze az üzlethelyiség, most is az, de még valami hiányzott.

A kapocs a múlttal. Amit most ez az emléktábla létrehoz.

Köszönöm a kezdeményezőknél: dr. Kriston-Vízi József nyugalmazott múzeumi főtanácsosnak, és persze Gálvölgyi Judit műfordítónak, Rodolfo lányának! És köszönjük Józsefvárosnak, minden csodák mesébe illő, kifogyhatatlan tárházának! Gross Rezső... Gács Rezső... Rodolfo. Mindegyik név külön-külön is történelem.

A kis Gross Rezső szegény zsidó családba született itt, e házban, 110 évvel ezelőtt. Tizennégy éves korában inasnak is adták; a holokauszt után lett belőle Gács. De Rodolfóként ismert, ismeri mindenki. A legenda szerint egyszer a Duna-parton játszva észrevette, hogy sodor a víz valakit; beugrott és megmentett a Dunába fulladástól egy kínai gyöngyárust, aki hálából megtanította néhány egyszerű bűvésztrükkre a parti kavicsokkal. Amikor másnap bemutatott tartott frissen szerzett tudásából cimboráinak itt, a Mátyás téren, épp arra járt – ahogy az a me-

sékben is lenni szokott – egy elegáns és jó szemű úriember, Ódry Zuárd – Ódry Árpád, a híres színész bátyja. Ő vette szárnyai alá. A többi már tényleg történelem.

„Minden gyerek életében elérkezik az az időszak, amikor már nem úrhajós akar lenni, hanem valami komolyabb foglalkozást választ. Elhatározza, hogy bűvész lesz. Az én egyik fiamnál is volt ilyen időszak, meg is vettem a bűvészdobozt. Ami – ki másról – Rodolfóról van elnevezve. Amikor kibontottuk, meséltem neki arról, hogy Rodolfo nem holmi kitalált személy. Olyannyira nem, hogy gyerekkoromban, a 80-as években még személyesen is láthattam varázsolni. Máig emlékszem, ahogy elhangzott szájából a márkavédjegyévé vált mondat: „A kezemet figyeljétek, mert csalogok!” A trükkjei is lenyűgöztek, de a fellépése, a szövege, karizmatikus személyisége legálább annyira.

Am Rodolfo nemcsak történelem, nemcsak bűvészdoboz, hanem a jelenünknek is része. Az önkormányzat a

józsefvárosi óvodákban fokozatosan bevezet egy új programot (az országban egyedülként!), először a Gyerek-Virág óvodában, innen pár sarokra. A programot Rodolfo története inspirálja – nemcsak a trükkjei és a bűvészet varázslatos világa, de élettörténete révén is. Józsefváros ma is, mint akkor, egy nagyon színes terület: élnek itt frissen beköltözött középosztálybeliek, szegényebb munkások, évszázadok óta romák, és 1-2 évtizede nagyobb számban kínai és vietnámi családok – az ő gyermekeik mind megtalálhatók az óvodában. Ez a „bűvészintézkedés” az egyik legjobb komplex fejlesztő program: kézügyességet, verbális készségeket, feladattudatosságot egyaránt tanulhatnak a gyerekek. A programot az egyik legnevesebb bűvész, Kelle Botond mentorálja – ő tanítja be az óvónőket, olykor maga is tart foglalkozást a gyerekeknek.

Rodolfo ihlette ezt is. S mi otthon vagyunk az ő bűvkörében. Ez Rodolfo legnagyobb trükkje: megszületett 110 éve, de ma is él.

Muszlim–zsidó vegyes házasság

A helyi rabbi felesége az esküvő előtt gyanakodni kezdett, de senki sem törődött az aggályival.

Két héttel az ortodox esküvője után jött rá egy brooklyni zsidó nő, hogy férje valójában libanoni muszlim, valószínűleg palesztin, aki zsidónak adta ki magát.

A férfi állítólag több éven át tanult egy jesivában, és meggyőzően titkolta el valódi származását. A vőlegényt Eliyah Haliwaként ismerték a zsidó közösségekben.

A férfi a sajtóban megjelent fotókon hagyományos ultraortodox ruhában látható az esküvőt megelőző különféle eseményeken. Más képeken viszont libanoni családjának tagjai között bukkant fel, és már egyáltalán nem tűnt zsidónak.

A menyasszony a brooklyni szefárd zsidó közösségből származik. A nő családja által felfedezett dokumentumok azt mutatják, hogy a férfi más néven szerepel libanoni útleveleiben, és egyes hírek szerint legalább még egy másik útlevele volt. A férfi valószínűleg egy bejrúti muszlim palesztin lehet, írja a Times of Israel nyomán a Kibic.

Az esetet ismerő forrás, a Kikar Hashabbat honlapja szerint az egyetlen személy, akinek kétségei voltak a vőlegénnyel kapcsolatban, a helyi rabbi felesége volt, aki az esküvő előtt leckelet tartott a menyasszonynak a zsidó házassági törvényekről.

A forrás szerint a nő többször próbált beszélni rabbikkal aggodalmairól, de kérései süket fülekre találtak.

A vőlegény állítólag folyékonyan beszél héberül, és öt-hét évet töltött egy jesivában.

Csak az esküvő után szólt valaki a menyasszony apjának, hogy jobb, ha utánanéző a vőlegény származásának. Ekkor a menyasszony testvérei elmentek az ifjú házasság otthonába, és ott a vőlegény fényképével három útlevelet találtak különböző nevekkél.

A helyi rabbi ezután azonnal intézkedtek, hogy a menyasszony elhagyja otthonát, és biztonságos helyre vigyék.

Az FBI nyomozást indított az ügyben.

Mentes másként

Nem állatokból, hanem mikroorganizmusokból állítana elő tejet egy izraeli startup cég. Az Imagindairy óriási lehetőséget kínál az élelmiszer- és itálpár átalakítására – írja a szeretlekmagyarorszag. Az innovatív tej először 2023-ban jelenhet meg az izraeli piacon.

Ahelyett, hogy megfejnének egy tehenet, a cég tudósai DNS-utasításokat illesztnek be a mikroorganizmusokba két tejfehérje, a tejsavó és a kazein előállítására. Ezután növényi alapú zsírt, cukrot és vizet adnak a keverékhez. Így készül el a „tehenmentes” tehéntej.

Az Imagindairy alapítója és vezérigazgatója, Ejal Afergan kijelentette: „Az emberek személyes életében nehéz nagy változásokat végrehajtani, különösen ha az általuk élvezett ételekről van szó. Ha azonban adott egy ugyanolyan élményt nyújtó alternatíva, ami igazodik az értékrendjükhöz, akkor könnyebb változtatni a szokásaikon.”

Afergan célja, hogy cége termékeit állatmentessé, környezetbarattá és megfizethetővé tegye, hatalmas lépést jelenthet a helyes irányba az éghajlati válság kezelésében.

SPÁNN GÁBOR

Naplómnak 2.0

A minap véletlenül összefutottam egy évek óta nem látott osztálytársammal. Holokausztúlélő zsidó fiú volt, és talán ha egy évig koptattuk együtt Erzsébetváros valamelyik általános iskolájának padját. Utjaink szétváltak. Emlékezetem szerint a tanulásához ő sem állt nagyobb szorgalommal, mint én, viszont életművész volt már kora ifjúságában is. Örökre titok marad, de tudom, hogy aprópénzért vagy bikázáshoz szükséges lópatkóért, üveggolyókért árulta a várható írásbeli dolgozatok csak általa titokzatos forrásból megkapott megoldását. Édesanyja halaskofa volt a Garai piacon, és ő ugyanúgy „kulcsos gyerek” volt, mint én, így az utca nevelte. Tudtam, hogy korán meghalt édesapja 1946-ban sokat feketézett, slágercikke volt a tűzkő és a szacharin 56-ban.

Miközben én vesztül készültem színművészeti főiskolai felvételmre, egyszer felszaladt hozzánk azzal, hogy egy kisebb összegért hajlandó minket éjjel átcsempészni az osztrák határon. Mi nemet mondtunk, ő ezzel is megpróbálkozott. A 60-as években találkoztam vele, és felháborodottan mesélte, hogy az osztrák menekülttáborban – tekintettel arra, hogy ő a magyart beszélte középfokon... – állást ajánlottak neki Németországban: poharakat kellett volna mosogasson egy jól menő kocsmában. Ő visszautasította, utána meg sem állt Izraelig. Ott sem eresztett gyökeret, hamar hazajött, és amikor a 90-es években találkoztunk, elmesélte, hogy most éppen haldoklók kárpótlási jegyeivel seftel. Rosszalló tekintetem láttán azt mondta: de jom kippurkor megyek és bocsánatot kérek minden seftemért a Teremtőtől! Ebből rájöttem, hogy ő is amolyan „jantev zsidó”, aki főbb ünnepekkor elmegy a zsinagógába, és ezzel letudja zsidóságát.

Mint azt mindnyájan tudjuk (csak nem szívesen beszélünk róla), az egész világot sújtó borzasztó pandémia felekezetre való tekintet nélkül nem tett jót a vallásgyakorlásnak. Minden templom üresebb, mint néhány éve, s így van ez velünk, zsidókkal is. Én végigjártam Budapest főbb zsinagógáit, és nem találtam olyan helyet, ahol ugyanannyian lettek volna, mint a járvány előtt. Nem vagyok szociológus, csak újságíró, de gondolom, ennek egyszerű okai vannak. Résztint az, hogy nincs olyan templomkörzet, ahol ne lettek volna fertőzöttek, sok helyen temettek covidos híveket. És most, amikor le lehet járni, de regisztrálni kell, kötelező maszkot viselni és 1,5 méteres távolságot tartani a hittestvéreknek, nálunk is megcsappant a buzgóság. Tudom, hisz én is utálom a maszkot, hogy abban nehéz levegőt kapni, valamint hogy 1,5 méterre kedves hittestvéreinktől nehéz megbeszélni az aktuális pletykákat, amint ez neológ zsinagógákban szokás.

Ez az én link életművész barátom most, amikor találkoztunk, megnyugtató, hogy chanukkára mindenképp elmegy az egyik zsinagógába. Údváriasságból megkérdeztem, hogy miből él. Elmondta, hogy volt egy sikeres vállalkozása. Egy vidéki kisvárosban alapított egy üzemet, melynek egyetlen dolgozója a felesége volt, és a megyei lapban közzétett egy hirdetést, mely így szólt: gluténmentes ásványvíz csak tőlünk, házhoz szállítva! Vigyorogva mesélte, hogy két héten át rekeszszámra rendelték tőle a csapvizet, és mire valaki kigooglizta volna, hogy az ásványvíznek a glutén nem alkotóeleme, ő már be is zárta üzletét. Megkérdeztem, hogy áll a zsidósággal. Azt felelte, hogy ő bizony végigjárta Budapest összes zsinagógáját. Mindenhol összebarátkozott rabbival, világi vezetővel, és ahol a kidusmenü a legjobb volt, oda időnként visszajár péntekenként. Néhány napja kellemetlen helyzetbe került, mert a lakóhelye szerinti körzet rabbijával futott össze, aki finoman számon kérte, hogy miért nem látja oly régen. Ő annyit mondott, hogy most jött meg Varsóból, ahol üzleti ügyben hosszabb távon dolga volt, de igéri, hogy nemsokára viszontlátják.

Nekem megsúgta, hogy abban a zsinagógában a kiduson nagyon gyenge a felhozatal, úgy megy ő oda, ahogy Varsóban járt...

Ekkor megérdeklődtem tőle, ismeri-e az őrá vonatkozó viccet. Miatán kérdőn nézett rám, elmondtam neki. Íme:

Sztálin hatalmának csúcsán, a 40-es évek végén baráti látogatásra készült Lengyelországba. Ajándékot is akart vinni, és úgy döntött, az egy festmény lesz. A címét is ő találta ki: Lenin Lengyelországban. Alkotót kerestek egy ilyen tárgyú képhez, és a kulturális miniszter, Furceva asszony ajánlott is neki egy naiv festőt, egy Alekszej Rabinovics nevűt, halkan hozzátéve, hogy egy kispénzű zsidó, de erre jó lesz.

Megkérdezték, vállalja-e. Rabinovics lélegzete először elakadt, mert tudta, hogy Lenin sohasem járt Lengyelországban, de hát amit a nép vezére kér, az parancs. Ígérte, hogy két hét múlva kész a kép.

A generalisszimusz személyesen ment el átvenni a művet, melyet jelenlétében leplezett le a művész.

A képen annyi látszott, hogy egy ágyban félreérthetetlen helyzetben fekszik Nagyzezsda Krupszkaja, Lenin felesége Trockijjal. Sztálin méregette egy darabig a festményt, majd így szólt:

– Hát kettejük viszonyáról az egész Kreml tudott, na de bibsikém, hol van erről Lenin?

– Lenin természetesen Lengyelországban...

Zoltaiádák 3.

BZSH-közgyűlés a Síp utcában. Választások. Körzeti előjárók nevei az íveken. Zoltai akkor éppen a Hegedűs elnöke, és döbbenet tapasztalja, hogy tőlük senki nem került be a vezetőségre.

– Megóvóm!

– Van rá indokod? – kiabálták néhányan (egyikük sem volt hitközségi alkalmazott...).

Nem volt. De megóvta. Új választás. Bekerült a Hegedűs.

De hogy került ő a Hegedűsbe?

Történt, hogy a zsinagóga akkori rabbija ortodox vonalat képviselt, amire a leglátogatottabb körzetben egyre kevesebb volt a vevő. Veszélybe került a minjen. Odahívták Zoltait, rögtön elnökké választották, ő pedig elfoglalta helyét Lipóciában.

És most figyeltem! Sütni-főzni kezdtek kettesben a rabbival. Ebédek, vacsorák, kidusok stb. Egyetlen hónap alatt „helyreállt a rend”. Zoltai el, ha jól emlékszem, a Dohányba.

képé